

Een nieuwe Rode Lijst

Frank van Groen

FOTO: ROEY BOS, DIEMEN VUURHOEK, 7-5-2017

Man Buidelmee probeert al zingend in de buurt van half afgebouwd nest vrouw te lokken

thuishoren. Onregelmatige broedvogels, soorten die niet tien jaar achtereen hebben gebroed sinds 1900, worden buiten beschouwing gelaten. Of een soort wel of niet op de Rode Lijst komt, en in welke categorie, wordt bepaald door talrijkheid, verspreiding en trend (sinds 1950). Niet alleen schaarse en zeldzame soorten waar het slecht mee gaat staan daarom op de Rode Lijst. Ook de nu nog algemene soorten die sterk tot zeer sterk zijn achteruitgegaan kunnen op de Rode Lijst belanden. Daarnaast kunnen nu nog zeldzame soorten waar het goed mee gaat en die bezig zijn Nederland te koloniseren op deze lijst terecht komen.

Van de 196 vogeltaxa (soorten/ondersoorten) die regelmatig in Nederland broeden of gebroed hebben sinds 1900, is bepaald of ze volgens de Nederlandse criteria op de Rode Lijst moeten worden opgenomen. De nieuwe Rode Lijst betreft 87 soorten die als volgt zijn verdeeld over de Rode Lijst-categorieën (met afkorting): Verdwenen uit Nederland (9, VN), Ernstig bedreigd (10, EB), Bedreigd (12, BE), Kwetsbaar (19, KW) en Gevoelig (37, GE).

Het is natuurlijk interessant om de Rode Lijst 2017 te vergelijken met de versies uit 2004 en 1994. Die zijn volgens dezelfde criteria opgesteld als de lijst uit 2017. Een overzicht van welke soorten op één of meer van de drie versies van de Rode Lijst heb-

Tijdens de Sovon-dag op 2 december 2017 werd de nieuwe Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels gepresenteerd. De vorige Rode Lijst was alweer 13 jaar oud en dringend aan actualisatie toe. Een Rode Lijst heeft geen officiële wettelijke status maar is wel hét uitgangspunt voor het prioriteren van beschermingsmaatregelen. Rode Lijsten (Red Lists) zijn een internationaal toegepast middel om de status van soorten (aantallen, populatietrends, verspreiding) te bepalen, en in het bijzonder de aandacht te vestigen op soorten of ondersoorten die bedreigd worden of kwetsbaar zijn.

Aleen van soorten die regelmatig in Nederland broeden is bepaald of ze wel of niet op de Rode Lijst

ben gestaan is weergegeven in Tabel 1. Hier is ook aangegeven of de desbetreffende soort op enig moment (regelmatig) in de Amsterdamse regio broedde.

Door het beschikbaar komen van aanvullende informatie kan het gebeuren dat achteraf moet worden geconcludeerd dat een soort onterecht niet op de Rode Lijst is terechtgekomen. Een goed voorbeeld is de Gekraagde Roodstaart. Tussen 1950 en 2000 moet de soort met meer dan 50% zijn afgenomen. Dat was in 2004 nog niet bekend omdat gegevens uit de zestiger jaren ontbraken. Omdat recent sprake is van een fors herstel staat de soort niet op de Rode Lijst 2017.

Veranderingen

Er is nogal wat veranderd in de aantallen en de verspreiding van broedvogels in ons land de afgelopen 25 jaar. De veranderingen zijn in detail vastgelegd in diverse broedvogelatlassen. In totaal hebben op enig moment 104 soorten op de Rode Lijst gestaan. Er zijn winnaars en verliezers. Maar kunnen verliezers ook weer winnaars worden?

Als we puur naar het aantal soorten op de Rode Lijst kijken is dat niet iets om vrolijk van te worden. Dat nam toe van 64 in 1994, via 78 in 2004 tot 87 in 2017. Maar zegt dat alles?

Zo werden in 2017 dertien soorten meer opgenomen dan bij de vorige versie van de lijst, omdat zeker of aannemelijk was dat ze inmiddels meer dan tien jaar achtereen in Nederland broedden.

Er zijn 21 soorten die in het recente verleden zijn verschenen als broedvogel en die als gevolg van areaaluitbreiding (mogelijk) bezig zijn Nederland te koloniseren, maar die ook op de Rode Lijst staan in

de categorie gevoelig. Het gaat om Wilde Zwaan (-, -, GE), Brilduiker (-, GE, GE), Middelste Zaagbek (GE, GE, GE), Roodhalsfuut (-, GE, GE), Kraanvogel (-, -, GE), Kleine Zilverreiger (-, GE, GE), Grote Zilverreiger (-, GE, -), Steltkluut (-, GE, GE), Oeverloper (-, GE, GE), Zwartkopmeeuw (GE, -, -), Drieteenmeeuw (-, -, GE), Grote Mantelmeeuw (-, GE, GE), Oehoe (-, -, GE), Zeearend (-, -, GE), Slechtvalk (-, GE, -), Raaf (GE, GE, GE),

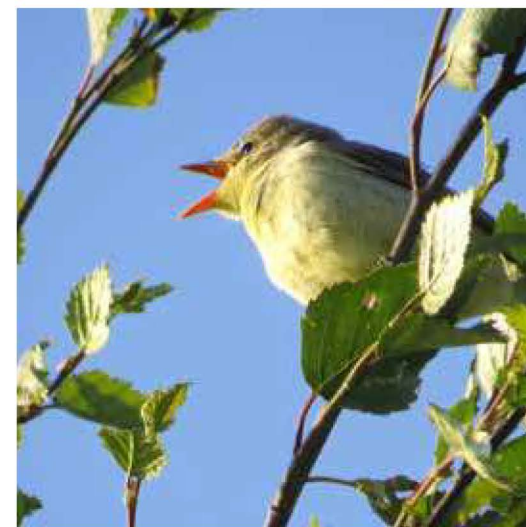

FOTO: FRANK VAN GROEN, BROEK IN WATERLAND,

Spotvogels komen pas in de loop van mei terug en zingen dan uit volle borst

nr	Naam	1994	2004	2017	A
1	Patrijs	GE	KW	KW	J
2	Korhoen	EB	EB	EB	N
3	Wilde Zwaan			GE	N
4	Brilduiker		GE	GE	N
5	Krooneend	EB			J
6	Middelste Zaagbek	GE	GE	GE	N
7	Zomertaling	KW	KW	BE	J
8	Slobeend		KW	KW	J
9	Smient			GE	J
10	Pijlstaart	BE	BE	BE	N
11	Wintertaling		KW	KW	J
12	Dodaars	KW			J
13	Roodhalsfuut		GE	GE	N
14	Zomertortel		KW	KW	J
15	Koekoek	KW	KW	KW	J
16	Kwartelkoning	EB	KW	BE	J
17	Porseleinhoen	KW	KW	KW	J
18	Kl. Waterhoen	VN	VN	GE	J
19	Kraanvogel			GE	N
20	Lepelaar	GE			J
21	Ooievaar	EB			J
22	Roerdomp	BE	BE	KW	J
23	Woudaap	EB	EB	EB	J
24	Kwak		VNW	EB	J
25	Kl. Zilverreiger		GE	GE	N
26	Gr. Zilverreiger		GE		N
27	Purperreiger	BE	BE		J
28	Griel	VN	VN	VN	N
29	Steltkluut		GE	GE	J
30	Goudplevier	VN	VN	VN	N
31	Bontbekplevier		KW	KW	J
32	Strandplevier	BE	BE	BE	J
33	Wulp			KW	J

Kortsnavelboomkruiper (-, GE, -), Buidelmees (-, -, GE), Graszanger (-, -, GE), Kramsvogel (-, GE, GE) en Roodmus (-, -, GE). De twee soorten waarvoor dit ook geldt maar die in een zwaardere categorie vallen zijn Dwergmeeuw (BE, BE, BE) en Europese Kanarie (-, -, BE). Van deze soorten staan alleen Middelste Zaagbek, Dwergmeeuw en Raaf al drie keer op de Rode Lijst.

Er zijn 13 soorten waar het na een afname nu zoveel beter mee gaat dat ze van de Rode Lijst geschrapt konden worden, negen in 2004 en vier in 2017. Het gaat om Krooneend (EB, -, -), Dodaars (KW, -, -), Lepelaar (GE, -, -), Ooievaar (EB, -, -), Purperreiger (BE, BE, -), IJsvogel (BE, -, -), Kerkuil (EB, KW, -), Groene Specht (KW, KW, -), Nachtzwaluw (EB, KW, -), Oeverzwaluw (KW, -, -), Rietzanger (GE, -, -), Roodborsttapuit (KW, -, -) en Geelgors (GE, -, -).

Ook zijn er zeven soorten waar het slecht mee ging en die daarom op de Rode Lijst staan, maar waar het nu beter mee gaat zodat ze in een minder zware categorie terecht zijn gekomen. Het gaat om Kleinst Waterhoen (VN, VN, GE), Roerdomp (BE, BE, KW), Kwak (VNW, VNW, BE), Dwergstern (EB, KW, KW), Vissdief (GE, KW, GE), Grote Stern (BE, BE, KW) en Engelse Kwikstaart (BE, BE, GE).

Van de 104 soorten die in totaal op de drie versies van de Rode Lijst hebben gestaan zijn er dus 43 waar het in meer of mindere mate goed of beter mee gaat.

Er zijn drie Rode Lijst-soorten die in grote aantallen in Nederland overwinteren of doortrekken en waarvan om diverse redenen zogenaamde overzomerende of achtergebleven exemplaren regelmatig in kleine aantallen tot broeden kunnen komen. Het gaat om Smient (-, -, GE), Pijlstaart (BE, BE, BE) en Keep (-, -, GE). Nederland ligt aan de rand van het verspreidingsgebied van deze soorten en het is

Rode Lijst-soorten in de Amsterdamse regio

nr	Naam	1994	2004	2017	A
34	Grutto	GE	GE	GE	J
35	Kemphaan	BE	EB	EB	J
36	Z. B. Strandloper	VN	VN	VN	N
37	Watersnip	KW	BE	BE	J
38	Oeverloper		GE	GE	N
39	Tureluur	GE	GE	GE	J
40	Dwergmeeuw	EB	EB	EB	N
41	Zwartkopmeeuw	GE			J
42	Drieteenmeeuw			GE	N
43	Gr.Mantelmeeuw		GE	GE	N
44	Dwergstern	EB	KW	KW	J
45	Lachstern	VN	VN	VN	N
46	Zwarte Stern	BE	BE	BE	J
47	Visdief	GE	KW	GE	J
48	Noordse Stern	BE		BE	N
49	Grote Stern	BE	BE	KW	N
50	IJsvogel	BE			J
51	Kerkuil	EB	KW		J
52	Steenuil	KW	KW	KW	J
53	Ransuil		KW	KW	J
54	Velduil	BE	EB	EB	J
55	Oehoe			GE	N
56	Nachtzwaluw	EB	KW		N
57	Bl. Kiekendief	GE	GE	GE	J
58	Gr. Kiekendief	EB	EB	EB	N
59	Zeearend			GE	N
60	Hop	VN	VN	VN	N
61	Draaihals	KW	EB	EB	N
62	Groene Specht	KW	KW		J
63	Torenvalk			KW	J
64	Boomvalk		KW	KW	J
65	Slechtvalk		GE		J
66	Grauwe Klauwier	BE	BE	BE	N
67	Klaepkster	BE	EB	VN	N
68	Roodkopklauwier	VN	VN	VN	N

niet eenduidig te zeggen of het goed of slecht met ze gaat in Nederland als broedvogel. De ultieme achteruitgang betekent het verdwijnen als broedvogel in Nederland. Negen soorten die vroeger regelmatig in Nederland broedden zijn nu geheel verdwenen als broedvogel. Het gaat om Griet, Goudplevier, Zuidelijke Bonte Strandloper, Lachstern, Hop, Roodkopklauwier, Klaepkster, Duinpieper en Ortolaan. Dat een verdwenen soort weer terug kan keren als broedvogel bewijst het hoopvolle voorbeeld van het Kleinst Waterhoen. Dit betekent dat er 49 soorten overblijven die (nog) in Nederland broeden en waar we ons vanwege de achteruitgang in aantallen en/of verspreiding zorgen over moeten maken. Vier voorheen redelijk talrijke en wijd verspreide soorten zijn vanwege afname van areaal en/of aantallen in 2017 nieuw op de Rode Lijst terecht gekomen. Het gaat om Wulp (KW), Torenvalk (KW), Zwarte Mees (GE) en Grote Lijster (KW).

Er zijn elf soorten waar we ons extra zorgen over moeten maken. Het betreft soorten die al jaren op de Rode Lijst staan en die in een hogere categorie van bedreiging terecht zijn gekomen. Het gaat om Patrijs (GE, KW, KW), Zomertaling (KW, KW, BE), Kwartelkoning (EB, KW, BE), Kemphaan (BE, EB, EB), Watersnip (KW, BE, BE), Noordse Stern (BE, -, BE), Velduil (BE, EB, EB), Draaihals (KW, EB, EB), Kuifleeuwerik (BE, EB, EB en inmiddels de facto verdwenen), Tapuit (KW, BE, BE) en Grauwe Gors (BE, EB, EB).

Van de overige 34 soorten staan er 19 al driemaal op de Rode Lijst in dezelfde categorie (Korhoen (EB), Koekoek (KW), Porseleinhoen (KW), Woudaap (EB), Strandplevier (BE), Grutto (GE), Tureluur (GE), Zwarte Stern (BE), Steenuil (KW), Blauwe Kiekendief (GE), Grauwe Kiekendief (EB), Grauwe Klauwier (BE), Boerenzwaluw (GE), Huiszwaluw (GE),

nr	Naam	1994	2004	2017	A
69	Wielewaal		KW	KW	J
70	Raaf	GE	GE	GE	N
71	Matkop		GE	GE	J
72	Ks Boomkruiper		GE		N
73	Zwarte Mees			GE	J
74	Buidelmees			GE	J
75	Boerenwaluw	GE	GE	GE	J
76	Huiswaluw	GE	GE	GE	J
77	Oeverwaluw	KW			J
78	Kuifleeuwerik	BE	EB	EB	J
79	Veldleeuwerik	GE	GE	GE	J
80	Graszanger			GE	N
81	Snor	KW	KW	KW	J
82	Rietzanger	GE			J
83	Grote Karekiet	BE	BE	BE	J
84	Spotvogel		GE	GE	J
85	Kramsvogel		GE	GE	J
86	Grote Lijster			KW	J
87	Nachtegaal		KW	KW	J
88	Roodborsttapuit	KW			J
89	Paapje	BE	BE	BE	J
90	Tapuit	KW	BE	BE	J
91	Gr. Vliegenvanger		GE	GE	J
92	Huismus		GE	GE	J
93	Ringmus		GE	GE	J
94	Engelse Kwikstaart	BE	BE	GE	J
95	Gele Kwikstaart		GE	GE	J
96	Duinpieper	BE	EB	VN	N
97	Graspieper		GE	GE	J
98	Keep			GE	J
99	Europese Kanarie			BE	N
100	Kneu	GE	GE	GE	J
101	Roodmus			GE	N
102	Grauwe Gors	BE	EB	EB	N
103	Geelgors	GE			N
104	Ortolaan	EB	EB	VN	N
Aantal soorten		64	78	87	

Veldleeuwerik (GE), Snor (KW), Grote Karekiet (BE), Paapje (BE) en Kneu (GE)) en 15 tweemaal in dezelfde categorie (Wintertaling (KW), Slob-eend (KW), Zomertortel (KW), Bontbekplevier (KW), Ransuil (KW), Boomvalk (KW), Wielewaal (KW), Matkop (GE), Spotvogel (GE), Nachtegaal (KW), Grauwe Vliegenvanger (GE), Huismus (GE), Ringmus (GE), Gele Kwikstaart (GE) en Graspieper (GE).

Andere Rode Lijsten

Naast de Nederlandse Rode Lijst is er ook een Europese Rode Lijst en een Wereldwijde Rode Lijst van (broed)vogels. Beide Rode Lijsten zijn met name gericht op het signaleren van de uitsterfkans van een soort.

Op de Wereldwijde Rode Lijst van IUCN (International Union for Conservation of Nature, red) uit 2016 staan zeven soorten die ook in Nederland voorkomen als broedvogel. Het betreft Eider, Tafeleend, Zomertortel, Scholekster, Kievit, Grutto, Wulp en Graspieper. Deze zeven soorten staan ook op de Europese Rode Lijst, aangevuld met nog drie soorten: Drieteenmeeuw, IJsvogel en Klapekster. Vijf van deze soorten zijn vogels die in grasland broeden en redelijk algemeen voorkomen in Nederland.

Ook van soorten die alleen doortrekken of overwinteren in Nederland is een Rode Lijst. Het gaat om populaties waar het niet goed mee gaat. Deze Rode Lijst is in 2016 opgesteld in opdracht van Vogelbescherming Nederland. Sommige broedvogelsoorten staan niet op de Rode Lijst, maar nemen wel degelijk zodanig af dat er een Early Warning (vroegge waarschuwing) voor geldt. Deze soorten staan op de Oranje Lijst.

Rode Lijst-soorten in de Amsterdamse regio

In Tabel 1 is voor elke soort die op één van de drie vergeleken Rode Lijsten van Nederlandse broedvogels staat bepaald of deze in het recente verleden in de Amsterdamse regio heeft gebroed. Van de 104 soorten zijn er 67 die voor zover

Rode Lijst-soorten in de Amsterdamse regio

Ligging BMP-plots in de Amsterdamse regio

bekend broeden of wel eens gebroed hebben in de Amsterdamse regio, 64% van het totale aantal Rode Lijst-soorten. Van deze 67 soorten wordt hieronder eerst de landelijke aantalsontwikkeling sinds 1950 kort geschetst en daarna het voorkomen in de Amsterdamse regio. Hiervoor zijn diverse broedvogelatlassen, de BMP-indexen en de resultaten van BMP-inventarisaties die sinds 1984 in de regio zijn uitgevoerd geraadpleegd, aangevuld met expert judgement. Waar relevant wordt het huidige voorkomen in de regio vergeleken met dat uit het recente verleden, de periode 1984-95 uit 'Sijssjes en Drijfsijssjes' en de periode 2006-09 uit de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels. Achter elke soort zijn hieronder de drie landelijke Rode Lijst-categorieën vermeld uit de jaren 1994, 2004 en 2017.

Patrijs (GE, KW, KW)

De Patrijs begon in de jaren zestig en zeventig af te nemen, waarna de landelijke populatie in een vrije val terecht kwam in de jaren tachtig. Na 1990 is de stand nog eens met 90% gedaald. De oorzaak moet gezocht worden in de intensivering van de landbouw. Ook elders in West-Europa is de soort afgenomen.

Rond Amsterdam is de voorheen algemeen voorkomende Patrijs de laatste jaren alleen nog met zekerheid in de omgeving van Schiphol vastgesteld als broedvogel. In 2017 werden hier halfwas vogels gezien. In het recente verleden kwam de soort ook voor in het Westelijk Havengebied en minder algemeen aan de zuidoostkant van Amsterdam. Gezien de forse ruimtelijke ontwikkelingen die plaatsvinden rond Schiphol moet gevreesd worden voor het voortbestaan van deze soort als broedvogel in het Amsterdamse.

FOTO: EDJAL DEKKER, SCHIPHOL, 26-8-2018

Koppel Patrijzen met maar liefst zeven juvenielen, geen alledaags gezicht meer

Krooneend (BE, -, -)

Waarschijnlijk door verdroging van steppegebieden in Zuidwest-Azië koloniseerde de Krooneend deze eeuw Noordwest-Europa. De soort broedt pas sinds 1942 in Nederland toen in Botshol vier nesten werden gevonden. In de jaren zeventig broedde de soort in het Utrechts-Hollandse plassen gebied en de randmeren met in het totaal naar schatting 40-60 paar. Tot eind jaren tachtig nam de soort af tot slechts 6 tot 15 paren, als gevolg van watervervuiling. Rond de eeuwwisseling was de stand ruim hersteld tot 120-170 paar. Na een sterke toename tussen 1990 en 2010 is de populatie daarna gestabiliseerd op naar schatting ruim 500 paar.

In de Amsterdamse regio komt de Krooneend dus sinds 1942 voor als broedvogel in Botshol. Tussen 1992 en 2013 werden vrijwel jaarlijks territoria vastgesteld in Botshol, meestal maar enkele, als maximum 13 in 1998. Daarnaast zijn er zijn zekere broedgevallen bekend uit 1980, 1984 en 1987 bij de Gouwzee. Daar ruïen al enige jaren honderden vogels. In de periode 2006-09 wordt de soort gemeld als broedvogel in elf kilometerhokken bij het IJmeer. Af en toe worden ook vrouwtjes met jongen gezien zoals bij IJburg, de Kinselbaai en de Baai van Ballast.

Zomertaling (KW, KW, BE)

Ongeveer een kwart van de West-Europese populatie Zomertalingen broedt in Nederland. Sinds de jaren vijftig is de populatie met meer dan 90% afgenomen, al is sprake van grote schommelingen. Sinds 2010 lijkt stabilisatie op te treden van de stand. De Zomertaling is nu een zeldzame broedvogel in het veenweidegebied in de Amsterdamse regio. In de jaren zestig moet de soort er een stuk algemener zijn geweest. In de regionale weidevogelmeetnetplots lijkt de afgelopen 30 jaar sprake van een afname. Vooral in plas-dras gebieden als Polder IJdoorn en het Landje van Geijssel worden in het voorjaar regelmatig Zomertalingen gezien. Dat kan gaan om doortrekkers. Span-

nender wordt het wanneer paartjes of wakende mannen in sloten worden opgemerkt. Er worden zelden vrouwtjes met jongen gezien. Hoge slootpeilen in het voorjaar in combinatie met laat maaien zouden de Zomertaling goed kunnen doen, net als een aantal andere weidevogels die houden van vochtig grasland.

Slobeend (-, KW, KW)

In de jaren zestig en zeventig is sprake geweest van een afname in Nederland, daarna van flinke schommelingen. Sinds 1990 neemt de Slobeend opnieuw af als broedvogel. De trend sinds 2005 is gelukkig stabiel. Slobeenden broeden in vochtige graslandpercelen en zijn gevoelig voor uitmaaien. In de periode 1984-95 broedden Slobeenden vooral in Waterland, Amstelland en ten westen van Amsterdam. Gegevens uit de periode 2006-09 wijzen op een afname aan de westkant van de stad en een uitbreiding van areaal in Amstelland en de Middenpolder, al kan dat laatste duiden op minder nauwkeurige gegevens uit de periode daarvoor. In de regionale weidevogelmeetnetplots fluctueert de stand maar lijkt hij de afgelopen 30 jaar redelijk stabiel. Slobeenden houden van drassige weilanden die pas laat gemaaid worden. Vernatting van landerijen rond de stad zou de soort goed kunnen doen.

Smient (-, -, GE)

Nederland ligt aan de rand van het verspreidingsgebied van de Smient. Mogelijke

FOTO: MARIANNE SLOT, WATERLAND - BINNENGOUW - 11-5-2018

Man Zomertaling in plas-dras gebied

broedgevallen worden vooral vastgesteld in Laag Nederland. Zekerheid over broeden is er vaak niet. Tussen 1995 en 2015 is met uitzondering van één jaar wel jaarlijks gebroed in ons land. De landelijke broedverspreiding is al decennia ongeveer gelijk. In de Amsterdamse regio is de Smient een algemene wintergast die vanaf half april grotendeels verdwenen is. Toch blijven elk jaar wel een paar exemplaren overzomereren, meestal solitaire mannetjes. Soms worden ook paartjes in de goede tijd, de periode tussen de datumgrenzen, gezien. Dat kan leiden tot het vaststellen van geldige territoria. Zo waren in 2005 en 2006 geldige territoria aanwezig bij de Kinseldam. Of van daadwerkelijk broeden sprake is geweest is de vraag. Ook in Botshol zijn enkele geldige territoria vastgesteld in de jaren 1996-2001 en in 2006.

Wintertaling (-, KW, KW)

De Wintertaling broedt in Nederland voornamelijk in gebieden met vennen en in Drenthe. Na een mogelijk lichte toename van de stand in de zeventiger en tachtiger jaren is daarna sprake van een afname. Sinds 2005 is de populatie stabiel, maar bedraagt in 2015 nog maar de helft van die in 1990. Vernatting kan gunstig zijn voor deze soort. Hoewel deze eendjes in een groot deel van het jaar talrijk voorkomen in de Amsterdamse regio zullen er maar weinig tot broeden komen. Een broedgeval vaststellen is moeilijk, vanwege late wegtrek. De eerste vogels komen waarschijnlijk al in juni weer terug uit broedgebieden, grotendeels ten noordoosten van ons land, waardoor verwarring met lokale broedvogels kan optreden. Incidenteel zijn geldige territoria vastgesteld zoals in Waterland, het IJperveld (1991), de Bovenkerkerpolder (2016) en het Diemerbos (2009). Ook in het recente verleden was deze taling een schaarse broedvogel in de Amsterdamse regio.

Dodaars (KW, -, -)

Door eutrofiëring (voedselrijker worden door meststoffen, red) van het oppervlaktewater is de Dodaars tussen 1940 en 1980 enorm achteruit gegaan in Noord-Holland. In de jaren negentig herstelde de stand, met name in natuurgebieden. Natuurontwikkeling en het schoner worden van het oppervlaktewater droegen hieraan bij. In agrarisch gebied bleef het beeld echter negatief. In de periode 1984-95 broedde de Dodaars bij Halfweg, hier en daar in Waterland, in Amsterdam Noord en lokaal bij het IJmeer. In de periode 2006-09 is de soort nagenoeg verdwenen uit Waterland, maar heeft zich gevestigd in nieuw broedgebied in de Lutkemeer, het Schinkelbos, het Diemerpark (vanaf 2005) en op de Vijfhoek.

Zomertortel (-, KW, KW)

Sinds de jaren vijftig is de stand van de Zomertortel zeer sterk afgenomen, vooral sinds de jaren tachtig. Alleen al sinds 1990 is de stand met bijna 90% gedaald. Ook elders in West-Europa is sprake van een grote afname. Oorzaak van de achteruitgang moet gezocht worden in het verdwijnen van kruidenrijke situaties en verminderde overleving in de winterkwartieren in Afrika. De Zomertortel is in West-Nederland en dus ook in de Amsterdamse regio een uiterst zeldzame broedvogel. De soort is inmiddels als broedvogel uit het duingebied verdwenen.

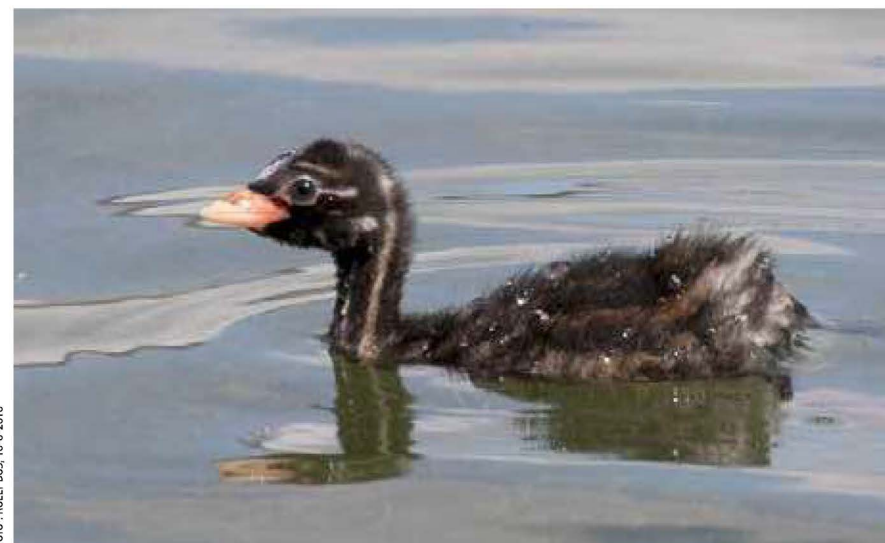

FOTO: ROELV BOS, 16-8-2016

De Dodaars kan meerdere broedsels per jaar grootbrengen

nen. Het verbaast me dat dit fraaie duifje nog slechts in de categorie 'kwetsbaar' staat, gezien ook de dramatische afname van het aantal overvliegende vogels op trektelposten.

Recent zijn slechts enkele waarschijnlijke broedgevallen vastgesteld in de omgeving van Amsterdam. Van een regelmatig voorkomen is al lange tijd geen sprake meer. In de tachtiger jaren zijn enkele territoria bij Halfweg vastgesteld en elders in het Westelijk Havengebied, in 1984 in het Erasmuspark en in 1990 bij de Amstelveense Poel. Tot 1999 werden geregeld territoria vastgesteld in Botshol. Deze bosvogel had overigens in de eerste helft van de vorige eeuw weinig te zoeken in de toen nog behoorlijk bosarme Amsterdamse regio.

Koekoek (KW, KW, KW)

Vergeleken met de jaren vijftig is de stand van de Koekoek ruim gehalveerd. De landelijke trend sinds 1990 laat een afname zien. Sinds 2004 is gelukkig weer sprake van een lichte toename. De oorzaak van de afname moet gezocht worden in gebrek aan voedsel (rupsen) en waardvogels (Graspieper en Gele Kwikstaart).

De Koekoek kent iedereen, vooral vanwege de kenmerkende territoriale roep. Gelukkig valt dit geluid nog steeds in de omgeving van Amsterdam te horen. In het open veenweidegebied ten noorden van de stad is de soort relatief schaars, maar waar open terrein en bosjes elkaar afwisselen aan de randen van de stad komt de Koekoek overal voor. In BMP-plots waar de soort vrijwel elk jaar broedt als Brettenzone, Diemerpark, Diemerbos, Flevopark, het Westelijk Havengebied en rond de Amstelveense Poel lijkt

de stand vrij stabiel. In Botshol nam de stand echter af van maximaal 15 territoria in 1995 tot vijf in 2013. Daar tegenover staat dat de soort op de Vijfhoek duidelijk is toegenomen, van 3-5 territoria in de periode 1988-2008 tot elf in 2015.

Kwartelkoning (EB, KW, BE)

In de jaren vijftig kwamen naar schatting 750-1000 paar Kwartelkoningen in Nederland tot broeden. Na een afname was sprake van een korte opleving van de stand rond de eeuwwisseling (500-700 paren). Daarna nam de soort opnieuw af tot 110-150 paren in 2013-15.

De Kwartelkoning is een zeldzame soort in de Amsterdamse regio en als zodanig behandeld in de Amsterdamse Avifaunistische Lijst (AAL). Tot en met 2015 zijn slechts enkele tientallen gevallen bekend. In de 30 jaar tussen 1966 en 1995 was de soort opmerkelijk schaars, met slechts drie gevallen. Een deel van de waarnemingen heeft betrekking op doortrekkers. Dat geldt zeker voor najaarsgevallen (6) en waarschijnlijk ook voor vogels die maar op één dag zijn waargenomen (8). Mogelijke territoria waar Kwartelkoningen gedurende meerdere dagen roepend aanwezig waren lagen bij Sloterdijk (1962 en 1963), bij Ruigoord (1993), bij de Aandammerburg (1998), in de Middelpolder (1999 en 2007) en in de Bovenkerkerpolder (2010 en 2012). Er zal slechts een enkele maal daadwerkelijk sprake zijn geweest van broeden.

Porseleinhoen (KW, KW, KW)

Het Porseleinhoen is een redelijk zeldzame broedvogel in Nederland met tegenwoordig slechts zo'n 200 territoria. Aangenomen wordt dat de populatie sinds de jaren vijftig is afgenomen. De landelijke stand laat grote schommelingen zien van jaar tot jaar. Sinds 1990 is sprake van een matige afname. De korte-termijntrend is stabiel, ook in de ons omringende landen. Het Porseleinhoen is een redelijk zeldzame broedvogel in de Amsterdamse regio. In de jaren zeventig en tachtig broedde de soort mogelijk in 'de Kluut' bij Halfweg. Ook in 1992 werd daar een territorium vastgesteld. Bij Ruigoord was een territorium aanwezig in 1984. In de periode 2006-09 waren er territoria langs de Uitdammerdijk en in Varkensland. In 2013 werd een territorium vastgesteld in het Diemerbos. Al met al is het Porseleinhoen een uiterst schaarse broedvogel in de Amsterdamse regio. Mogelijk kan ontwikkeling van natte natuur in combinatie met extensieve begrazing rond de stad dit ralletje nieuwe kansen geven.

De laatste jaren worden in de zomermaanden regelmatig Porseleinhoentjes gezien in het plas-dras-gebied van Polder IJdoorn. Deze vogels zijn afkomstig van broedgebieden elders.

Kleinst Waterhoen (VN, VN, GE)

Dit weinig opvallende ralletje wordt steeds vaker in Nederland vastgesteld, mogelijk als gevolg van klimaatverandering, in combinatie met natuurontwikkeling en toegenomen belangstelling van vogelaars. Waarschijnlijk gaat het om minder dan 25 territoria per jaar. Vóór 2005 werd het Kleinst Waterhoen beschouwd als een onregelmatige broedvogel, maar aangenomen wordt dat de soort eerder in de twintigste eeuw,

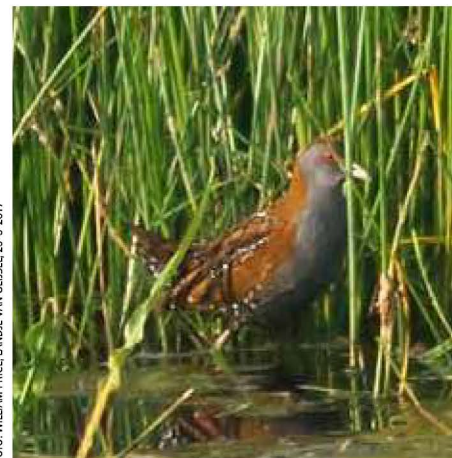

FOTO: WILLIAM PRICE, LANDJE VAN GEIJSEL, 29-5-2017

Kleinst Waterhoen, van verdwenen broedvogel nu weer jaarlijkse broedend in Nederland

met name tussen 1955 en 1975, wel een regelmatige broedvogel was. Nederland ligt aan de noord-westrand van het verspreidingsgebied in Europa. Tot en met 2005 was het Kleinst Waterhoen een CDNA-beoordeelsoort. Het Kleinst Waterhoen staat als zeldzaamheid genoemd in de AAL. Tot en met 2006 waren er vijf gevallen in de Amsterdamse regio, waarvan broedgevallen in de Bijlmermeer in 1964 (3), 1965 (1) en 1971 (4). In 2008 was een territorium aanwezig in Varkensland. In 2017 verbleven langdurig minimaal twee roepende vogels op het Landje van Geijssel. Vanwege de verborgen leefwijze is het moeilijk broedsucces vast te stellen. Moerasontwikkeling op wat grotere schaal zou deze soort nieuwe moge-

lijkheden kunnen bieden in de Amsterdamse regio. Dat bewijzen de ontwikkelingen in de Onlanden bij Groningen, waar de afgelopen jaren meerdere territoria werden vastgesteld.

Lepelaar (GE, -, -)

Lang was de Lepelaar een zeldzame broedvogel in Nederland met kolonies in het Naardermeer, het Zwanenwater en op Texel. In 1968 bereikte de populatie een dieptepunt met 155 paren. Vanaf de jaren negentig is het aantal broedparen snel toegenomen. De soort koloniseerde alle Waddeneilanden en vestigde zich in Duitsland, Denemarken, Engeland en Frankrijk als broedvogel. Tegenwoordig broeden ruim 3000 paar in ons land. In Botshol begon, na het eerste zeker broedgeval in 1998, de kolonie flink te groeien vanaf de eeuwwisseling. In 2013 werd er, voor zover bekend, het hoogste aantal nesten vastgesteld, namelijk 30. Ook bij de Sloterplas wordt sinds kort door een enkel paartje incidenteel gebroed in een reigerkolonie (2013 en 2015) en niet ver van Amsterdam ontstond een kolonie in een reigerkolonie bij Spaarnwoude. Op de Kinseldam vestigde de soort zich in 2013 met vier paar. Deze kolonie is daar sindsdien snel gegroeid tot naar schatting 50 paar in 2017. Al verscheidene jaren zijn hier jonge Lepelaars van kleurringen voorzien.

Ooievaar (EB, -, -)

De Ooievaar is in de vorige eeuw door het oog van de naald gekropen en verdween bijna als broedvogel uit ons land. Door gerichte bescherming, verbetering van het milieu en herintroductie is de soort er weer helemaal bovenop gekomen. Na een dieptepunt begin jaren tachtig, toen nog slechts één wild paar in Nederland tot broeden

kwam, is de Ooievaar spectaculair toegenomen. In 2015 is geschat dat er een kleine 1000 paar in Nederland broeden, meer dan ooit in de 20e eeuw zijn vastgesteld. Het herstel van de populatie in Nederland heeft het mogelijk gemaakt dat de Amsterdamse regio opnieuw door de Ooievaar is gekoloniseerd.

Aan het einde van de 19e eeuw was de Ooievaar zeldzaam in Amsterdam. Er nestelde een paartje op de hoek van de Middenweg en de Kruislaan (Louwe Kooijmans, 2002). Van 1888 t/m 1897 is de eerste aankomstdatum en het broedsucces van Ooievaarders in Frankendael bijgehouden (Stuijt en Vlek, 1994). In die tien jaar varieerde de aankomstdatum tussen 21 februari en 30 maart en vlogen gemiddeld 3,7 jongen per jaar uit, hetgeen als een hoog broedsucces kan worden getypeerd. Vermoedelijk hebben de Ooievaarders voor 1903 Frankendael verlaten.

In Artis broeden Ooievaarders in gevangenschap en sinds 1995 mogen de jongen wegvliegen. In 2002 was er voor het eerst sinds 100 jaar weer een broedgeval van vrije vogels in de Amsterdamse regio, en wel in Park Frankendael. Daarna begon de populatie langzaam te groeien. In 2011 was sprake van drie bezette nesten (in Frankendael, het Vondelpark en het Amstelpark) en in 2012 van zes territoria. In de jaren 2013 t/m 2015 lag het aantal broedplekken op zeven en steeg daarna door tot negen in 2016 en maar liefst dertien in 2017. Op veel plaatsen zijn tegenwoordig nestlocaties aanwezig in de vorm van kunstnesten. In Amsterdam-Noord zijn vooralsnog geen broedplaatsen. Hier zijn nog mogelijkheden voor Ooievaarders, met Waterland en de Zaanstreek om de hoek.

Roerdomp (BE, BE, KW)

In de periode 2013-15 kwam landelijk het aantal broedparen van deze reigerachtige uit op 335-350. Geschat wordt dat de aantallen rond 1950 circa driemaal zo hoog waren. Vooral in de periode eind jaren zeventig t/m begin jaren tachtig was sprake van een sterke afname. Sinds 1990 is de Roerdomp weer toegenomen met ongeveer 50%. Vanwege de recente toename is de soort op de nieuwe Rode Lijst in een lichtere categorie van bedreiging terecht gekomen.

Deze geheimzinnige en moeilijk te spotten moerasvogel is een graag geziene gast onder vogelaars. In de winter kan de soort op allerlei moerassige plaatsen opduiken, ook in kleine rietlandjes, zoals een vogel die zich de laatste jaren in de wintermaanden in de Middelpolder redelijk goed laat zien bewijst.

In de periode 1984-95 was de Roerdomp zeldzaam geworden in de regio, terwijl in de jaren zeventig nog sprake was van territoria in het Westelijk Havengebied, de oeverlanden van de Nieuwe Meer en Waterland. Mogelijke territoria lagen alleen bij Halfweg en Badhoevedorp en bij de Rijperweg in Waterland. In de periode 2006-09 was sprake van territoria bij Halfweg, op de Vijfhoek, in het Ilperveld en in Waterland. Tegenwoordig is het Ilperveld hét bolwerk van broedende Roerdampen in de regio. Hier komen meerdere vogels tot broeden. Het geknorp van roeispanen in het broedseizoen tijdens een tochtje met een roeiboot door dit gebied kan meerdere Roerdampen tot hoempen verleiden. Ook in Varkensland is de soort een regelmatige broedvogel. In Botshol zijn met enige regelmaat territoria vastgesteld tussen 1992 en 2002, voor het laatst in 2010. Elders zijn incidenteel territoria vastgesteld zoals in het Diemer-

FOTO: MARIANNE SLOT, LUTDAMMERDIJK, 26-5-2018

Moerasontwikkeling zou de populatie Roerdampen een boost kunnen geven

park (2006 t/m 2008 en 2013), op de Vijfhoek (2008), bij Halfweg (eind jaren negentig en in 1999) en de Lutkemeerpolder (2011). Ook in Waterland is soms sprake van geldige territoria.

Aanleg van meer natte natuurgebieden met een natuurlijk peilbeheer rond de stad zou de soort goed kunnen doen. Wat dat betreft biedt klimaatverandering perspectieven, als gevolg van daardoor noodzakelijke aanleg van klimaatbuffers.

Woudaap (EB, EB, EB)

In de jaren vijftig broedden naar schatting 500 paar Woudaapjes in Nederland. De soort nam af tot in de jaren negentig. Sinds 1990 is de soort iets toegenomen maar recent is de trend weer onzeker. Er broeden hooguit enkele tientallen paren. De Nederlandse populatie bevindt zich aan de rand van het verspreidingsgebied van de soort.

In de Amsterdamse regio is ons kleinste reigertje een zeldzaamheid en wordt als zodanig dan ook behandeld in de AAL. In het begin van de jaren tachtig was het Woudaapje nog een reguliere broedvogel in Botshol. Zo werden daar in 1972 maar liefst 22 territoria vastgesteld, ongekend naar de huidige maatstaven. Sinds 1985 zijn er slechts acht gevallen bekend, waarvan zeven uit het broedseizoen. Slechts bij twee van deze gevallen ging het om een vogel die

langer bleef. Het betreft een Woudaap die van 9 t/m 20 juli 2011 aanwezig was op de Amsterdamse Golfclub bij de Hoge Dijk en een vogel die langdurig in een rietkraagje op IJburg verbleef in juli 2017.

Kwak (VNW, VNW, EB)

De Kwak is een buitenbeentje op de Rode Lijst. In 1994 en 2004 viel de soort in de categorie 'verdwenen uit het wild' in Nederland. In de negentiende eeuw is de soort sterk achteruitgegaan door het droogleggen en inpolderen van zijn broedgebieden

in combinatie met directe vervolging. Zo verdween de kolonie in de Horstermeer ten zuidoosten van Amsterdam door drooglegging in de 19e eeuw. Lang hield de soort nog stand in de Biesbosch om ook hier na 1983 te verdwijnen. Tegenwoordig broeden slechts enkele paren in het wild, zoals bij Alphen a/d Rijn en in de Sliedrechtse Biesbosch. Sinds 1988 leven Kwakken in semi-wilde staat in Artis. 's Avonds verlaten de vogels regelmatig de dierentuin. Tegenwoordig broeden er zo'n 10 a 20 paar. De jongen vliegen uit en verdwijnen in de Nederlandse natuur. Door de heimelijke gewoontes van deze soort zijn broedgevallen lastig op te sporen. In 2015 was sprake van een broedgeval bij Duivendrecht.

Purperreiger (BE, BE, -)

In de jaren zeventig broedden in Nederland zo'n 900 paren Purperreigers. Mogelijk was de stand in de zestiger jaren nog hoger. Na een aantal droge winters in de Sahel nam de populatie sterk af en bleef maar driekwart van de populatie over. In de tweede helft van de jaren tachtig werd het dieptepunt bereikt. Rond de eeuwwisseling waren er weer zo'n 400 paren en tegenwoordig

800-900. De grootste kolonie Purperreigers in de omgeving van Amsterdam bevindt zich in het Naardermeer. Ook in de Nieuwkoopse plassen is een grote kolonie aanwezig. Ten noorden van het Noordzeekanaal is de Purperreiger een zeldzaamheid, zeker ook als broedvogel. In het verleden broedde de Purperreiger in Botshol. Na de jaren zeventig verdween de kolonie hier. Pas in 1998 vond hier opnieuw een broedgeval plaats. In 2013 werden twee alarmerende paartjes opgemerkt in Botshol. Bij de Vijfhoek kon broeden van Purperreigers nooit met zekerheid worden aangetoond.

Purperreigers broeden onregelmatig in Botshol

Steltkluut (-, GE, GE)

In de periode 2013-15 broedden 5-23 paar Steltkluten in Nederland. Het eerste broedgeval vond plaats in 1931. Sinds 1997 wordt jaarlijks gebroed. In Europa is de stand stabiel, maar de populatie in Frankrijk is toegenomen.

De Steltkluut is nu nog een incidentele broedvogel in de Amsterdamse regio. Zowel in 2016 als in 2017 werd door drie paar gebroed ten zuiden van Amsterdam (Landje van Geijssel en omgeving Botshol). Daarvoor is in de Amsterdamse regio alleen sprake geweest van broeden in Varkensland in 1949 (1 paar), bij Sloterdijk in 1966 (2 paar) en de Kinsel in 2001 (2 paar) (Vlek, 2015).

Met de voortdurende klimaatverandering en hopelijk aanleg van meer natte natuur rond de stad kan het deze fraaie soort de komende jaren voor de wind blijven gaan in het Amsterdamse.

Bontbekplevier (-, KW, KW)

De Bontbekplevier is een schaarse soort in Nederland met in 2015 naar schatting slechts 300-350 paar, met name in het deltag gebied. Vooral in de jaren tachtig is de soort afgenomen, met opnieuw een daling van de populatie sinds 2010.

In het recente verleden broedde de Bontbekplevier op opspuitterreinen aan de westkant van Amsterdam met als topjaar 1975 toen naar schatting 50-60 paren tot broeden kwamen. Met het begroeid raken en ontwikkelen van de opgespoten gebieden zakte de stand langzaam in. Toch hield de soort hier nog tot 2011 stand. Halverwege de jaren negentig werden enkele territoria vastgesteld in Polder IJdoorn. In de jaren 2003 t/m 2006 broedde de soort op de Kinseldam met maximaal drie paar. Ook op IJburg en het Natuureiland is gebroed. In 2017 was sprake van een succesvol broedgeval in het Ilperveld. Mogelijk biedt de aanleg van nieuwe eilanden bij IJburg in combinatie met een flinke economische recessie de soort de komende jaren kansen.

In 2017 broedde de Bontbekplevier met succes in het Ilperveld

Strandplevier (BE, BE, BE)

Met een geschatte landelijke populatie van 120-135 paar in 2015 die snel daalt is de kans groot dat de soort op een volgende versie van de Rode Lijst in de categorie 'ernstig bedreigd' terecht komt, of erger. Tot in de jaren zeventig was de stand nog stabiel op een niveau van 800-900 paar. Gebrek aan geschikt broedhabitat in combinatie met toenemende (menselijke) verstoring doen de Strandplevier de das om. Vanaf de jaren vijftig broedde de Strandplevier in toenemende mate op de spuitvelden aan de westkant van Amsterdam. Het beste jaar was 1970 met 72 broedgevallen. Daarna nam dit aantal snel af tot nog maar vijf in 1980.

In de periode 2003-06 broedde de Strandplevier op de Kinseldam met maximaal twee paar. In 2007 werd de soort enkele malen in het voorjaar gezien in Polder IJdoorn. Mogelijk broedde de Strandplevier in 2012 op het Natuureiland. Daarna is dit ple-viertje slechts een enkele maal gedurende slechts één dag waargenomen in de regio. Gezien de snel slinkende populatie die zich concentreert in de delta is het de vraag of nieuwe bouwterreinen in de toekomst in staat zullen zijn Strandplevieren als broedvogel aan te trekken in de Amsterdamse regio.

Wulp (-, -, KW)

De kern van de broedverspreiding van de Wulp ligt tegenwoordig in Noordoost-Nederland. Tot in de jaren tachtig was het aantal paren stabiel. Sinds 1990 is de lande-

lijke stand ongeveer gehalveerd. Ook elders in Europa is sprake van een flinke afname. Het bolwerk van de Wulp in Noord-Holland is Texel, waar geen Vossen voorkomen. Uit de duinen op het vaste land is de soort de facto verdwenen.

In de Amsterdamse regio begonnen Wulpen in de jaren tachtig te broeden in het Westelijk Havengebied, waarschijnlijk vogels die door Vossen uit de duinen verdreven waren. De stand nam toe tot naar schatting 6-7 paar, tot de Vos ook hier verscheen. De Wulpen verdwenen weer vrijwel als broedvogel. Toch werd in de periode 2006-17 hier nog elk jaar een enkel territorium vastgesteld. Tegenwoordig broeden ook enkele paren Wulpen in de omgeving van Schiphol.

Grutto (GE, GE, GE)

De Grutto broedt tegenwoordig vooral in de Hollandse en Friese veenweidegebieden. Na een toename in de eerste helft van de 20e eeuw nam de soort vanaf de jaren vijftig nog toe tot in de jaren zestig. Na de piek volgde een afname in de jaren zeventig en tachtig. Sinds 1990 nam de landelijke stand van de Grutto nog eens met meer dan 60% af. Ook de verspreiding kromp flink. Alleen in Noord-Holland lijkt stabilisatie te zijn opgetreden. Grootste probleem is dat onder de momenteel gangbare landbouwmethoden te weinig jongen vliegvlug worden om de populatie in stand te houden. Nederland is het grutto-land van Europa en in de gemeente Amsterdam broedden meer Grutto's dan in heel Groot-Brittannië bij elkaar. In het Amsterdamse zijn we relatief goed bedeed met Grutto's. Dat komt met name door een succesvolle Agrarische Natuurvereniging in Amstelland en het relatief extensief beboerde Waterland waar ook veel natuurgebied aanwezig is. Toch heeft de Grutto aan de zuidoostkant van de stad grotendeels het veld moeten ruimen, door verstedelijking en intensivering van het boerenbedrijf, in combinatie met de toename van predatoren. In de Amsterdamse weidevogelmeetnetplots is de Grutto als talrijkste soort recent ingehaald door de Grauwe Gans. Hoewel de Grutto er in de afgelopen 30 jaar is afgenomen is nog driekwart van de populatie over. De soort doet het hiermee beter in de Amsterdamse regio dan elders in Nederland. De verdere ontwikkeling van weidevogelvriendelijk boeren kan de Amsterdamse populatie ook in de toekomst in stand houden.

Kemphaan (BE, EB, EB)

De Nederlandse populatie is afgenomen van naar schatting 7000 paren rond 1950 tot hooguit enkele tientallen nu. Alleen in Friesland en Eemland worden nog met enige regelmaat mogelijke broedgevallen van de Kemphaan vastgesteld. Het is heel goed mogelijk dat op een

De Kemphaan is verdwenen als broedvogels in de Amsterdamse regio

FOTO: EDVAL DEKKER, POLDER IJDOORN - PLASORAS, 2-7-2018

volgende versie van de Rode Lijst de soort in de categorie 'Verdwenen' terecht komt. In vroeger tijden was de Kemphaan een algemene broedvogel rond Amsterdam. In de jaren vijftig waren er nog baltsplaatsen bij Diemen en in de Ronde Hoep. Ook op de spuitvelden ten westen van de stad broedde de soort. Het geschatte aantal broedende hennen in Waterland nam in 30 jaar af van 320 in de jaren zestig tot ruim 20 in 1994. Nu vinden op z'n best nog slechts zeer incidenteel broedgevallen plaats. In de praktijk is de soort uitgestorven in de Amsterdamse regio. In BMP-plot Marken was voor het laatst sprake van broeden in 1997. In de 13 Amsterdamse weidevogelmeetnetplots werd voor het laatst een territorium vastgesteld in 2013, in plot Rijperweg.

Watersnip (KW, BE, BE)

Vergeleken met 1950 is de landelijke populatie Watersnippen met ruim driekart afgenomen. Sinds 1990 kromp de stand met 40%. Alleen in het noordoosten worden nog redelijke dichtheden gehaald. De Watersnip is een kritische weidevogel die houdt van drassig, extensief beheerd en zeer laat gemaaid grasland. Door intensivering van het boerenbedrijf is dit biotoop zeldzaam geworden. Na een behoorlijke afname werd rond 1990 het aantal broedparen rond Amsterdam rond de 50 geschat. In 2009 gold dit voor de hele Provincie Noord-Holland. De soort is daarna verdwenen als broedvogel uit de weidevogelmeetnetplots. De laatste territoria in de Amsterdamse regio bevinden zich momenteel nog rond het Kinselmeer in Waterland.

Tureluur (GE, GE, GE)

De Tureluur broedt vooral in Noord- en Zuid-Holland en Friesland. Vergeleken met de jaren vijftig is de stand ruim gehalveerd. De laatste decennia neemt de Tureluur veel minder sterk af dan de Grutto. Sinds 1990 ging er 20% van de landelijke stand af. De afname speelt zich vooral af in buitendijkse gebieden en in Friesland. De Tureluur is een broedvogel van graslanden die je nog overal rond Amsterdam kan tegenkomen. Geschat wordt dat de populatie in Noord-Holland gehalveerd is tussen 1960 en 1980. Toch heeft de soort minder te lijden gehad van de intensivering van de landbouw dan de Grutto. In de Amsterdamse regio is de Tureluur de afgelopen 30 jaar zelfs toegenomen, zo blijkt uit gegevens van de 13 regionale weidevogelmeetnetplots. Hierbij moet worden opgemerkt dat in dezelfde periode gebieden door verstedelijking ongeschikt zijn geworden als broedgebied.

Zwartkopmeeuw (GE, -, -)

Vanaf de jaren tachtig heeft deze fraaie meeuw Nederland vanuit het zuiden gekoloniseerd. Als eerste was het deltagebied aan de beurt. In 2001 broedden hier al meer dan 1000 paar. De eerste broedgevallen bij Amsterdam betroffen twee paar in het Westelijk Havengebied in 1983 en drie paar in het jaar 2000, op een proefeiland ten behoeve de aanleg van IJburg. De Zwartkopmeeuw vestigde zich in 2004 met één paar op de Kinseldam tussen de Kokmeeuwen. Het aantal zwartkoppen nam daarna snel toe tot zes paar in 2005 en het maximum van 220 paar in 2009. Daarna is het aantal broedparen er geleidelijk gezakt tot naar schatting 110 in 2016. In dat jaar bleef

FOTO: KAREL BUITENKAMP, AMSTERDAM NOORD.

De Zwartkopmeeuw vestigde zich in 2018 opnieuw en wel op het Natuureiland bij IJburg

broedsucces vrijwel uit en in 2017 is de kolonie verlaten. In de jaren 2002-09 was een enkel paar aanwezig in een kolonie Kokmeeuwen in Botshol.

Dwergstern (EB, KW, KW)

In de jaren vijftig werd de populatie Dwergsterns in Nederland geschat op 800-900 paar. Begin jaren zestig stierven veel vogels door vergiftiging met bestrijdingsmiddelen en daardoor waren nog maar 100 paar over in 1967. Daarna is het aantal broedparen met horten en stoten hersteld. In de periode 2013-15 fluctueerde de landelijke stand tussen 650 (2015) en 900 (2013) broedparen. Door de nog steeds veel beperktere verspreiding ten opzichte van de jaren vijftig blijft de soort ondanks het herstel voorlopig toch op de Rode Lijst staan.

De Dwergstern is een schaarse kustvogel die maar weinig in Amsterdam gebroed heeft. In Sijsjes en Drijfsijsjes wordt de soort niet genoemd als broedvogel. De laatste keer dat broedpogingen zijn ondernomen was in de periode 2003-06 op de Kinseldam. In 2006 waren hier zelfs vier paartjes aanwezig. Voor zover bekend hebben op het Natuureiland bij IJburg geen Dwergsterns gebroed.

Zwarte Stern (BE, BE, BE)

Rond 1950 broedden in Nederland naar schatting 16.000 paar Zwarte Sterns. Tussen 1960 en 1990 daalde de populatie sterk. Gelukkig is de stand sinds 1990 stabiel. Tegenwoordig broeden in Nederland rond de 1400 paar.

De Zwarte Stern is een schaarse soort in Noord-Holland, ook in de omgeving van Amsterdam. In het verleden was de verspreiding ruimer. Zo broedden deze moerassterns in de jaren zeventig nog in Waterland en kwamen Zwarte Sterns ook ten zuiden van de stad meer voor dan nu. In Botshol is in elk geval vanaf 1992 een kleine kolonie geweest. Het aantal broedparen heeft er lange tijd rond de tien geschommeld (maximaal 15 in 2002) om vanaf 2008 snel te dalen tot nul in 2013. Mogelijk kan het aanleggen van moerasgebieden in combinatie met het uitleggen van nestvlotjes Zwarte Sterns verleiden om in de toekomst weer in de Amsterdamse regio te gaan broeden.

Visdief (GE, KW, GE)

Sinds 1990 is de Visdief met ongeveer 25% afgenomen in Nederland. Het aantal broedparen in de jaren vijftig was flink hoger dan tegenwoordig het geval is. De Visdief is een echte kolonievogel die in de waterrijke omgeving van Amsterdam altijd al gebroed zal hebben. Als pionier is de soort afhankelijk van schaars begroeid terrein. Bij gebrek daaraan kan ook op daken gebroed worden. Zo zijn er visdievenkolonies geweest op eilandjes in het Ilperveld, op daken in het Westelijk Havengebied, Amsterdam-ZO en de Bloemenveiling in Aalsmeer. In het verleden was een kolonie aanwezig in de middenberm van de A10 Zuid en in Polder IJdoorn. Tot 2006 broedde de soort elk jaar in Botshol met als maximum 35 paar in 1997. Met de aanleg van de Kinseldam in de zomer van 2002 ontstond een prima broedgebied voor de Visdief, in de vorm van een kale zandplaat omgeven door water. Als echte pionier wist de soort daarvan meteen te profiteren. Al in 2003 broedden er 160 paartjes gevolgd door naar schatting 830 paar in 2003 en 1050 in 2005. In de jaren daarna nam de stand langzaam af door vegetatiesuccessie op de dam. In 2016 was voor het laatst sprake van een, overigens niet succesvolle, broedpoging door 20 paartjes. In 2017 was de kolonie verlaten. De aanleg van de Markerwadden bij Lelystad zal hierbij een rol gespeeld hebben.

FOTO: FRANK VAN GROEN, ILPERVELD, 22-5-2018

Bij gebrek aan dynamiek is de Visdief afhankelijk geworden van door mensen aangeboden broedgelegenheid

IJsvogel (BE, -, -)

In het verleden waren de winters strenger en was het oppervlaktewater minder schoon. Na één of meer strenge winters kon de IJsvogel bijna uitsterven in Nederland. Dat gebeurde voor het laatst in 1997 toen er nog maar 35-50 paar over waren. Begin

en eind jaren tachtig is er zelfs een dieper dal geweest. Vanuit de beken in Oost-Nederland begon over het algemeen een snel herstel, dankzij het grote reproductieve vermogen van de soort.

De IJsvogel is lange tijd een zeldzame broedvogel geweest in de Amsterdamse regio. In het Amsterdamse Bos werd broeden voor het eerst vastgesteld in 1953, daarna pas in 1961 voor de tweede maal. Ook in de jaren zeventig en tachtig werd er gebroed. In 1970 broedde waarschijnlijk een paartje IJsvogels bij de Amerikahaven. In 1993 werden territoria vastgesteld op het KNSF-terrein en op de Vijfhoek. De jaren daarna wist de soort nieuwe gebieden te koloniseren aan de zuidrand van Amsterdam en midden jaren negentig werd het aantal ijsvogelterritoria geschat op tien. In een eerdere Gierzwaluw dit jaar is het recente aantalsverloop van de populatie IJsvogels in de Amsterdamse regio uitgebreid behandeld (Harder, 2018). Na twee strenge winters in 1996 en 1997 decimeerde de stand. Daarna volgden elf zachte winters zodat de IJsvogels zich konden herstellen en uitbreiden als nooit tevoren, geholpen door de aanleg van geschikte broedplaatsen. Het aantal territoria in de Amsterdams regio liep op van naar schatting 15 in 2005 tot een voorlopige top van 56 in 2008, net als in de rest van Nederland (900-1050). Na een paar koudere winters zakte de stand weer in om recent op te veren en in 2016 een hoogtepunt te bereiken van 70 paar (1315 in heel Nederland).

Kerkuil (EB, KW, -)

Als gevolg van het gebruik van pesticiden, minder broedgelegenheid en veranderingen in het landschap nam de Kerkuil in de jaren vijftig en zestig drastisch af in Nederland. Door de strenge winter van 1963 verdween de soort bijna. Er waren nog maar 18 paar over tegen zo'n 3500 in topjaren in de periode daarvoor. Tussen 1970 en 1990 hebben er geen Kerkuilen in Noord-Holland gebroed. Na 1990 koloniseerde de soort Noord-Holland vanuit de Wieringermeer. Waarschijnlijk stonden Friese vogels die via de Afsluitdijk Noord-Holland bereikten aan de wieg van de populatie. In 2008 werden 113 territoria bekend in Noord-Holland. In 2015 werd de landelijke populatie geschat op 2700-2900 paar. In het verleden was de Kerkuil een zeldzame broedvogel in de Amsterdamse regio. Uit de stad zijn enkele broedgevallen bekend van begraafplaatsen, scholen en de Vondelkerk (1951). Buiten de stad waren voor zover bekend territoria aanwezig bij Halfweg (1933), Ransdorp (voor 1937), Badhoevedorp (1956) en Broek in Waterland (1952-1969).

Na een lange afwezigheid vestigden zich in 1995 weer twee paar Kerkuil in de buurt van Schiphol, mede dankzij de aanwezigheid van nestkasten. In de Amsterdamse regio zijn sindsdien broedgevallen bekend van Polder de Ronde Hoep, de Bovenkerkerpolder en diverse plaatsen in Waterland. In de jaren 2012-16 werden 5 tot 12 (2016) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017).

Steenuil (KW, KW, KW)

De Steenuil komt in een groot deel van Nederland verspreid voor. In het noorden en westen is de verspreiding dunner. Vergeleken met de jaren vijftig is het aantal Steen-

FOTO: HANS NIEGUS, POLDER DE RONDEHOEP

Het aantal Steenuilen lijkt stabiel in de Amsterdamse regio

uilen met de helft afgenomen, vanaf 1990 met ongeveer 30%.

Sinds het jaar 2000 is de landelijke stand gelukkig stabiel.

In de periode 1960-80 werd het aantal territoria van de Steenuil in de Amsterdamse regio geschat op 10-20. Daarna zou de soort zijn afgenomen, met name in de Haarlemmermeer. In de polders ten zuiden van Amsterdam waren meerdere territoria. In de periode 2012-16 werden 11 (2013) tot 17 (2015) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017). Incidenteel is sprake van een territorium in Waterland. Hiermee lijkt de stand sinds de jaren zestig opmerkelijk stabiel in de regio.

Ransuil (-, KW, KW)

Aangenomen wordt dat het aantal broedparen van de Ransuil sinds de jaren vijftig met ruim driekwart is afgenomen. Sinds 1990 is de landelijke populatie van de Ransuil in elk geval sterk gekrompen, met ruim 80%, vooral in bosrijke gebieden op de zandgronden. Het tempo van afnemen is de laatste jaren minder geworden.

In hoeverre de landelijke achteruitgang ook in die mate in de Amsterdamse regio is opgetreden is onduidelijk bij gebrek aan goede gegevens. De Ransuil komt al langere tijd redelijk algemeen voor in de regio. De opkomst van soorten als Bosuil en later Havik heeft er waarschijnlijk toe geleid dat Ransuilen zich anders zijn gaan verspreiden. De ontwikkeling van de populatie in het Amsterdamse Bos is goed bekend. Vanaf eind jaren veertig groeide de stand tot een maximum van 17 paar in 1962 om daarna af te nemen tot 5-8 paar in 1979. De afname is wel toegeschreven aan de opkomst van de Bosuil, maar mogelijk zijn de zich heimelijker gedragende Ransuilen moeilijker vast te stellen. In de periode 1984-95 broedde de soort voor zover bekend vooral aan de westkant van de stad, lokaal ook in Amsterdam-Zuid, -Oost en -Noord en in Waterland. Voor 1999 broedde de soort incidenteel in Botshol. In het Diemerpark wordt in afnemende mate incidenteel gebroed. Meer regelmatig worden territoria vastgesteld in het Flevopark. In de jaren tachtig broedde de soort in een recreatiebosje bij Halfweg om er in de jaren negentig te verdwijnen. Gegevens uit de periode 2006-09 geven aan dat de verspreiding ten westen van Amsterdam behoorlijk was gekrompen, met name in het Westelijk Havengebied en bij Schiphol. In Waterland en rond Ouderkerk a/d Amstel had de soort zich duidelijk uitgebreid. Over het algemeen kan gesteld worden dat overall aan de randen van de stad gebroed kan worden. In de periode 2012-16 werden 13 (2013) tot 22 (2015) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017).

Velduil (BE, EB, EB)

De Velduil lijkt tegenwoordig een kwijnend bestaan in Nederland. In de jaren zeventig en tachtig werd de populatie geschat op 100-200 paar. Door intensivering van de landbouw en veranderingen in het landschap is de soort vrijwel verdwenen van het vasteland. Waar vind je nog schrale ruige graslanden? Het gros van de Nederlandse Velduilen broedt tegenwoordig op de Waddeneilanden. Na een goed muizenjaar in 2014, toen de stand met 80-100 paar even opveerde, werd in 2015 een nieuw dieptepunt bereikt met 10-13 paren. De Velduil is altijd een schaarse soort geweest in Amsterdam. Mogelijk is in de jaren zestig sprake geweest van een broedgeval bij Zunderdorp. Ook in de jaren zeventig zijn broedgevallen in Waterland geconstateerd. In de jaren tachtig zijn incidenteel broedgevallen vastgesteld bij Schiphol en in de jaren negentig werd daar vrijwel jaarlijks gebroed door 1-3 paren. In de Amsterdamse BMP-plots zijn nooit territoria van Velduilen vastgesteld. In de periode 2012-16 werd de soort alleen vastgesteld in 2014 en 2016 (van Dijk, 2017). In 2014 was sprake van een muizenjaar, en in de Amsterdamse regio van het broeden op Schiphol en in Polder de Ronde Hoep. In 2016 waren er twee territoria in Waterland.

Blauwe Kiekendief (GE, GE, GE)

Landelijk was de Blauwe Kiekendief lange tijd een zeldzame broedvogel, met slechts een tiental broedparen rond 1950. Daarna namen de aantallen toe en koloniseerde de soort alle Waddeneilanden en ook gebieden in Flevoland. Na het maximum van 130 paren in 1995 nam de soort snel af tot net iets meer dan tien paren in recente jaren. Gevreesd moet worden voor het uitsterven van de soort in Nederland als broedvogel. In de Amsterdamse regio is de Blauwe Kiekendief een regelmatige maar afgenomen wintergast. Vroeger waren er slaapplekken bekend bij het Amsterdamse Bos en op de Vijfhoek. Recent overwinterden enkele exemplaren in het IJperveld. Dit gebied is aantrekkelijk voor roofvogels en ook voor Roerdomp door de aanwezigheid van de relatief grote Noordse Woelmuis. Het enige waarschijnlijke broedgeval dat bekend is uit de Amsterdamse regio vond in 1993 bij Schiphol plaats.

Groene Specht (KW, KW, -)

Tussen 1960 en 2000 nam de Groene Specht met naar schatting 35% af, met name op de zandgronden. In West-Nederland was al sprake van een toename. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Groene Specht ruim verdrievoudigd. Zuidwest-Nederland werd gekoloniseerd en het rivierengebied opnieuw bevolkt, logisch dus dat de soort van de Rode Lijst geschrapt is. De laatste jaren is de stand redelijk stabiel en waarschijnlijk hoger dan in de jaren vijftig.

In de jaren zeventig kwam de Groene Specht alleen lokaal in het Amsterdamse Bos voor als broedvogel. De dichtstbijzijnde broedgebieden lagen in de duinen en het Gooi. In de periode 1984-95 was de verspreiding ruimer geworden en broedde de soort hier en daar aan de westrand van de stad. Er waren territoria in het Westelijk Havengebied, bij de Sloterplas en in het Amsterdamse Bos. In de periode 2006-09 was de soort nog ruimer verspreid en kwam nu ook voor in Amsterdam-Noord, op

een aantal plekken bij Amsterdam-Oost en bij Driemond.

In de afgelopen tien jaar is de Groene Specht in de volgende BMP-plots vastgesteld: Amsterdam Bos Midden, Amsterdamse Bos Balkan, Diemberbos (2007), Diemerpark, Flevopark, De Mirandabad, Oosterpark, Polderweggebied (2009), Rembrandtpark (alleen 2016 en 2017), Westelijk Havengebied (2012) en Westgaarde.

Torenvalk (-, -, KW)

Sinds begin jaren negentig is de landelijke stand van de Torenvalk gestaag afgenomen, met ruim 60%. Hierdoor is de soort nu voor het eerst op de Rode Lijst beland.

Belangrijkste oorzaak is de intensivering van de landbouw waardoor minder voedsel beschikbaar is. De meeste Torenvalken broeden in nestkasten in het boerenland.

In het recente verleden was de Torenvalk een wijd verspreide broedvogel in de open poldergebieden in de Amsterdamse regio. Bijna sluipenderwijs is deze ooit algemene roofvogel van Nederland in aantal afgenomen, ook in Amsterdam en omgeving.

Nog steeds broeden Torenvalken rond Amsterdam zoals in Waterland, bij Schiphol en aan de zuid- en oostzijde van de stad. In Botshol broedde de soort niet meer na 1998. In de jaren 2012-16 werden 23 (2012) tot 45 (2015) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017).

FOTO: ROELY BOS, POPPENDAMMERVEEN, 19-8-2018

Torenvalk, nieuwkomer op de Rode Lijst

Boomvalk (-, KW, KW)

De landelijke stand van de Boomvalk is ruim gehalveerd sinds 1990. De afname heeft waarschijnlijk meerdere redenen, waaronder afname van prooiaanbod, en vond vooral plaats in heide- en bosgebieden. Recent neemt de soort ook af in agrarisch gebied. In België en Duitsland is de Boomvalk toegenomen.

Begin jaren negentig broedde de Boomvalk op meerdere plaatsen aan de randen van Amsterdam. In de periode 2006-09 was de verspreiding met name aan de westkant van de stad dunner geworden, maar mogelijk heeft dit te maken gehad met waarnemersinvloeden. In Botshol broedde de Boomvalk met enige regelmaat, voor zover bekend voor het laatst in 2008. In de jaren 2012-16 werden 22 (2016) tot 26 (2012) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017). In 2003 en 2004 werden slechts zeven territoria vastgesteld maar dat aantal is waarschijnlijk te laag geweest. In 2017 was voor het eerst sprake van een territorium in BMP-plot Diemberbos (19 teljaren). Al met al zijn er geen aanwijzingen voor een afname van de Boomvalk als broedvogel in de Amsterdamse regio sinds 1990.

Slechtvalk (-, GE, -)

Van 1926 tot 1956 broedde de Slechtvalk zesmaal in Nederland, in vier gevallen ging het om boomnesten op de Veluwe. In de jaren zeventig was alleen sprake van incidentele broedgevallen op de Veluwe. Na toename van de populatie in Duitsland in de jaren tachtig begon de Slechtvalk vanaf 1990 weer jaarlijks in Nederland te broeden. Pas in 1996 vestigde zich een tweede paar. Daarna is de populatie snel gestegen tot 13 paren in 2002 en naar schatting 150-170 broedparen in 2015. Ongeveer de helft van de territoria ligt in Noord-Brabant en Limburg.

Na plaatsing van een nestkast op de Centrale Hemweg in Amsterdam werd daar vanaf 2003 vrijwel jaarlijks gebroed. In 2008 vestigde zich een tweede paar op het Afval Energiebedrijf, drie kilometer westelijker. In de jaren 2012-16 werden drie (2013 en 2014) tot zes (2016) territoria vastgesteld in de Amsterdamse regio (van Dijk, 2017).

Wielewaal (-, KW, KW)

In de jaren zeventig begon de Wielewaal in Nederland lokaal af te nemen. De afname zette vooral door in de jaren negentig. Sinds 1990 is het aantal broedparen met ongeveer een kwart gekrompen. Recent is sprake van een stabiele trend. In de rest van Europa is de stand stabiel tot licht toenemend.

Het bolwerk van de Wielewaal in Amsterdam was altijd het Amsterdamse Bos. In de periode 1984-95 werd de stand van de Wielewaal in de Amsterdamse regio geschat op 10-15 paar, waarvan de helft in het Amsterdamse Bos. Daarna is de soort duidelijk afgenomen. In de periode 2006-09 waren slechts twee broedlocaties bekend, bij Ouderkerk a/d Amstel en aan de westrand van de stad. Tegenwoordig is de Wielewaal een onregelmatig broedvogel die zeker het melden waard is in de lokale vogel-app-groep. In 2016 was sprake van een territorium in BMP-plot Amsterdamse Bos Balkan. Regelmatig wordt de soort ook op de Vijfhoek waargenomen.

Matkop (-, GE, GE)

De Matkop komt in een groot deel van Nederland voor, maar de aantallen zijn over het algemeen laag. De beste gebieden liggen in Drenthe en de Biesbosch. Sinds 1990 is de landelijke stand ruim gehalveerd. Klimaatverandering, en dan met name de zachtere winters, heeft mogelijk een negatieve invloed op de soort. In veel gebieden in de Amsterdamse regio is de soort verdwenen de afgelopen jaren. Zo was de Matkop een regelmatige broedvogel in Botshol, maar kon er in 2012 en 2013 niet meer worden vastgesteld. In de Brettenzone werd voor het laatst in 2011 een territorium vastgesteld, in het Flevopark in 2005. In de periode 2006-09 kwam de Matkop op een aantal plaatsen in het Amsterdamse Bos voor.

In de jaren 2013 en 2016 kon de soort niet meer worden vastgesteld ten noorden van de A9. Ook op de Vijfhoek vergaat het de soort niet goed. Sinds de eeuwwisseling is de Matkop er duidelijk afgenomen, net als rond de Amstelveense Poel. In het Diemberbos en het Diemerpark broeden elk jaar nog enkele paren. Andere locaties waar in de periode 2006-09 nog Matkoppen broedden zijn de Middelpolder, Gaasperzoom en Oosteinderpoel.

Zwarte Mees (-, -, GE)

De meeste Zwarte Mezen broeden in naaldbossen op de zandgronden of in de duinen. De eerste tekenen die wezen op afname werden zichtbaar in de jaren tachtig. Vooral na de eeuwwisseling werd de afname sterker. Sinds 1990 is de populatie ongeveer gehalveerd. In Amsterdam komt de Zwarte Mees als broedvogel van oudsher niet voor. De soort wordt dan ook niet behandeld in Sijsjes en Drijfsijsjes. Uit gegevens van de Noord-Hollandse broedvogelatlas blijkt dat in de periode 2006-09 territoria zijn vastgesteld in het Amsterdamse Bos en bij Amstelveen. Lokaal is hier wat naaldbos aanwezig. Ook in 2016 en 2017 is in het Amsterdamse Bos gebroed. In 2017 was zelfs sprake van zes territoria in plot Balkan. Incidenteel zijn territoria aanwezig in villawijken en parken met naaldbomen zoals in Zuideramstel, het Amstelpark in 2016 en het Flevopark (2002 en 2007).

Buidelmees (-, -, GE)

Nederland ligt aan de rand van het verspreidingsgebied van de Buidelmees. In de jaren tachtig werd ons land gekoloniseerd. In de jaren negentig was sprake van ongeveer 250 broedparen. Daarna zakte de stand weer in en in de periode 2013-15 ging het om nog maar 45-75 paar, voornamelijk in de omgeving van het Ketelmeer.

Deze vogel van moerasachtige gebieden heeft een tijdje regelmatig gebroed in het Westelijk Havengebied en in de omgeving van het Diemerpark en de Vijfhoek. Het eerste succesvolle broedgeval vond in 1986 op de Diemerzeedijk plaats, het huidige Diemerpark. In de periode 1989-2001 was hier sprake van één tot zes (1992) territoria. Voor het laatst werd hier in 2012 een territorium vastgesteld. Ook op de nabijgelegen Vijfhoek werd in de jaren negentig regelmatig gebroed. Het laatste geval hier betrof een zingende mannetje bij een nest in 2017.

Vanaf 1988 was de soort aanwezig bij Ruigoord en broedde hier in latere jaren ook. Van 1990 tot zeker 1999 was sprake van maximaal drie territoria in een BMP-plot bij Halfweg. In die periode was ook sprake van broeden elders in het Westelijk Havengebied. Voor het laatst werd in deze omgeving een territorium vastgesteld in 2005 in de Brettenzone. Zo koloniseerde de Buidelmees kortstondig de Amsterdamse regio. Tegenwoordig is het een incidentele broedvogel.

Boerenzwaluw (GE, GE, GE)

Naar schatting is de stand van de Boerenzwaluw sinds de jaren vijftig met tweederde afgenomen. Schaalvergroting in de landbouw wordt als oorzaak genoemd. De landelijke trend sinds 1990 is stabiel en de soort is nog steeds wijd verbreid als broedvogel in Nederland.

In de periode 1984-95 broedde de Boerenzwaluw overal in de open gebieden rond Amsterdam, met name in Waterland kwam de soort op uitgebreide schaal voor. De verspreidingskaart uit de periode 2006-09 vertoont hiermee grote overeenkomst. Opvallend is echter dat de soort rond Schiphol verdwenen lijkt. Op andere plaatsen, zoals bij Polder de Ronde Hoep, lijkt de verspreiding verruimd, maar dat zal eerder aan minder systematisch onderzoek in de periode 1984-95 hebben gelegen.

De Boerenzwaluw wordt maar weinig, en vaak incidenteel, in de BMP-plots in de Amsterdamse regio vastgesteld. De soort broedt dan ook vooral bij boerderijen (en ook maneges), en die liggen doorgaans niet binnen de grenzen van de plots. Tussen 2006 en 2017 nam de Boerenzwaluw wel duidelijk toe in het Westelijk Havengebied, van twee tot tien territoria, vooral sinds 2013.

Huiszwaluw (GE, GE, GE)

Ook de Huiszwaluw nam sinds de jaren vijftig met ongeveer tweederde af, vooral in de jaren tachtig. Sinds 1990 is de soort met zo'n 25% toegenomen, vooral sinds 2005, en dan met name in Noord-Nederland.

In de Amsterdamse regio worden de kolonies van de Huiszwaluw al sinds 1980 gevolgd. In de jaren tachtig nam de stand af met zo'n 25-30%, vanaf een niveau van 500 paren in 1980. Vanaf 1987 trad herstel op, vooral in Waterland. In 1992 ging het weer om 450 paar. Daarna was de stand een tijdje redelijk stabiel om vanaf 2010 toe te nemen van 520 paar tot zo'n 650 paar in 2017. De grootste kolonie bevindt zich nu in de Blijkmeer in Waterland. Hier werd in 2017 het recordaantal van 96 bewoonde nesten geteld.

FOTO: ROELF BOS, 27-6-2018

Huiszwaluwtoplocatie Blijkmeer telde 106 nesten in 2018

Oeverzwaluw (KW, -, -)

De Oeverzwaluw is in z'n broedgebied afhankelijk van steile zandwanden om z'n nest in te maken. Die zijn meestal maar tijdelijk beschikbaar. Droogte in de overwinteringsgebieden in Afrika kan grote sterfte veroorzaken. Na een droge periode in de Sahel in de jaren zeventig nam de stand in Nederland sterk af, reden om de soort destijds op de Rode Lijst te plaatsen. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Oeverzwaluw bijna verdubbeld. Meer regen in de winterkwartieren heeft aan deze groei zeker bijgedragen. De soort kon gelukkig weer van de Rode Lijst af.

Als echte pionier is de Oeverzwaluw er als de kippen bij wanneer er ergens een steile zandwand ontstaat bij bouwwerkzaamheden. En in een dynamische stad als Amsterdam met z'n vele bouwprojecten is dat nogal eens het geval geweest. Zo broedde de soort op verscheiden plaatsen in het Amsterdamse Bos toen het gebied werd aangelegd. Ook bij zandwandjes op de spuitvelden ten westen van Amsterdam werd destijds gebroed.

Eind jaren tachtig en van 1990 tot 1993 broedde de soort niet in de Amsterdamse

regio, bij gebrek aan geschikte locaties en na een sterke landelijke achteruitgang. Een kunstmatige wand bij de Ouderkerkerplas herbergde in 1994 weer 15 paar Oeverzwaluwen en daar broeden ze nog steeds, dankzij regelmatig onderhoud. Tegenwoordig zijn er ook dergelijke wanden bij de A9 en in de Lutkemeer. De bouw van IJburg levert elk jaar wel enkele geschikte broedlocaties op. Verder is in het Westelijk Havengebied regelmatig geschikte broedgelegenheid aanwezig. Tussen 2008 en 2016 schommelde de Amsterdamse populatie tussen de 102 (2015) en 967 (2008) paar.

Kuifleeuwerik (BE, EB, EB)

Vanuit de steppen in Azië bereikte de Kuifleeuwerik Nederland in de 19e eeuw. In 1950 broedden naar schatting 7500 paren in Nederland. Vijftig jaar later ging het nog maar om 60-80 territoria. De laatste territoria van de Kuifleeuwerik lagen bij Venlo (2013) en Den Bosch (2013-15). In feite is de soort nu uitgestorven in Nederland en staat zelfs vanwege zijn recent verkregen extreme zeldzaamheid op de lijst van beoordeelsoorten van het CDNA.

De eerste waarneming van een Kuifleeuwerik bij Amsterdam dateert uit 1905. De eerste broedgevallen werden vastgesteld in 1928. De soort nam toe tot 30-35 paar in de jaren veertig. Met de aanleg van de westelijke tuinsteden nam de populatie verder toe tot zo'n 40 paar in de vijftiger jaren en met de bouw van de Bijlmer tot 75-80 paar in de periode 1960-1975. Na het volbouwen en begroeid raken, mede door toegenomen stikstofdepositie, van de nieuwe woonwijken rond Amsterdam nam de populatie weer af. In de jaren tachtig waren er nog maar zo'n 15 paartjes over, zoals de vier paar Kuifleeuweriken die zich in 1981 in Diemen-Zuid ophielden. In de jaren negentig waren er alleen nog broedgevallen in de Bijlmer, bij Diemen en bij de Gaasperplas. Het laatste regionale broedgeval vond plaats in 1994 bij Reigersbos in Amsterdam-ZO. Na

1995 zijn er nog maar twee gevallen, in 2002 bij IJburg en in 2006 bij de Vijfhoek. Na 2006 is de Kuifleeuwerik niet meer gesignaleerd in de Amsterdamse regio, en dat zal voorlopig ook wel zo blijven.

FOTO: FRANK VAN GROEN, IJPERVELD, 26-5-2017

Veldleeuwerik vanaf de grond zingend

Veldleeuwerik (GE, GE, GE)

In de jaren zeventig van de vorige eeuw was de Veldleeuwerik de meest wijdverspreide broedvogel van Nederland. Sindsdien zijn de aantallen gedecimeerd, vooral als gevolg van intensivering van de landbouw. Vanaf 1990 daalde de populatie met nog eens ruim 60%, maar sinds 2005 is de landelijke trend stabiel.

In het open veenweidegebied rond

Amsterdam moet het geluid van zingende Veldleeuweriken destijds niet te missen zijn geweest. Ook in de periode 1984-95 broedde de soort in vrijwel al het open gebied rond Amsterdam. Alleen rond Ouderkerk a/d Amstel lijkt de soort afwezig op de verspreidingskaart in Sijsjes en Drijfsijsjes, maar dat zal ongetwijfeld aan gebrek aan onderzoek in dat gebied hebben gelegen.

Uit de verspreidingskaart uit de periode 2006-09 valt op te maken dat de soort in de Haarlemmermeer moet zijn afgenomen. Vooral in het Westelijk Havengebied, Amstelland en Waterland komt de Veldleeuwerik dan nog redelijk verspreid voor. Gegevens uit de Amsterdamse weidevogelmeetnetplots wijzen op een terugval van zeker 80% sinds 1990. De laatste jaren lijkt het iets beter te gaan. In het Westelijk Havengebied nam de stand recent toe, van 18 territoria in 2007 tot 43 in 2017, dankzij het kaal houden van nog niet in gebruik genomen terreinen.

Snor (KW, KW, KW)

In de jaren zeventig en tachtig is de Snor afgenomen als broedvogel in Nederland. Sinds 1990 is de stand redelijk stabiel tot licht stijgend. De soort profiteert de laatste jaren van nattere winters in de Sahel.

De Snor komt al lang voor als broedvogel in de regio. Als gevolg van vegetatiesuccesie is de soort afgenomen op de Vijfhoek. In 1977 werden hier 20 territoria vastgesteld, in 1988 vijf en in 2015 drie. In Botshol broedt de soort elk jaar met vier (2009) tot 15 paar (1996). Andere broedlocaties in de regio zijn Brettenzone (niet elk jaar), Lutkemeer (niet elk jaar), Diemerpark (1-4 territoria), Polder IJdoorn (8 territoria in 2017), Varkensland (niet elk jaar) en het Ilperveld. In de periode 2006-09 zijn op nog drie locaties in Waterland territoria vastgesteld, net als bij Halfweg en in de Lutkemeer. In de periode 1984-95 kwam de Snor daarnaast voor als broedvogel aan de noordzijde van het Amsterdamse Bos en bij de Amstelveense Poel. In 2007 werd voor het laatst een territorium in het Westelijk Havengebied vastgesteld. Hopelijk kan de soort zich uitbreiden wanneer meer natte natuur wordt aangelegd in Waterland.

Rietzanger (GE, -, -)

In de tweede helft van de jaren zestig namen Rietzangers sterk af in Nederland, na droogtes in de Sahel. Tot het midden van de jaren tachtig bleef de stand vervolgens op een laag peil. Sinds 1990 verdubbelde de stand, maar in gebieden in Oost- en Zuid-Nederland komt de soort nog steeds minder voor dan voorheen. Net als de Snor profiteert de Rietzanger van nattere winters in de Sahel.

In de periode 1984-95 konden we Rietzangers bij Amsterdam vooral vinden in het Westelijk Havengebied en in Waterland. Ook werd gebroed langs de zuidelijke IJmeerkust, bij het Nieuwe Meer en lokaal elders. In de periode 2006-09 waren delen van het broedgebied in het Westelijk Havengebied verlaten als gevolg van havenontwikkeling. De verspreiding langs de zuidelijke IJmeerkust en Amstelland was ruimer geworden. Een nieuw gebied waar de soort zich vestigde was het Schinkelbos.

In Botshol vervijfvoudigde de stand van 20 territoria in 1992 tot rond de 100 twintig jaar later. De stand is redelijk stabiel in BMP-plot Brettenzone (ruim 30 in 2004-17) en

in BMP-plot Diemerbos (ruim 7 in 1999-2017). Herinrichting van de Diemerzeedijk tot Diemerpark leidde tot een toename van de Rietzanger. Topjaar was hier 2011 met 49 territoria. In de periode 2006-11 nam de soort sterk toe in de Lutkemeer na herinrichting (van 1 tot 37 territoria). In Polder IJdoorn verdrievoudigde de stand tussen 1997 en 2017. Waarschijnlijk is de soort ook in andere gebieden ten noorden van Amsterdam toegenomen, zoals het Ilperveld.

Grote Karekiet (BE, BE, BE)

Sinds de jaren vijftig nam de Grote Karekiet met meer dan 90% af. Vroeger waren Grote Karekieten in het Naardermeer algemener dan Kleine, onvoorstelbaar heden ten dage. De Grote Karekiet blijft afnemen in Nederland, met bijna 80% sinds 1990. In 2013-15 waren nog slechts 110-150 paren over, verdeeld over drie kerngebieden. Oorzaak van de afname is een ongunstig beheer van rietkragen. Hopelijk gaan de sinds kort van de grond komende beschermingsprojecten snel vruchten afwerpen, anders moet worden gevreesd voor het verdwijnen van de Grote Kar als broedvogel uit Nederland. Ook in de aangrenzende regio's in Duitsland en België is de soort sterk

afgenomen. In de rest van Europa is dat niet het geval. Hier en daar is zelfs sprake van toename, zoals in het oosten van Duitsland. In de periode 1984-95 broedde de Grote Karekiet hier en daar in de omgeving van Amsterdam zoals in Waterland, bij Halfweg en langs het IJmeer. Sinds 1996 is de soort zeldzaam in de regio met slechts enkele tientallen gevallen (AAL). Na 2010 waren er maar vijf gevallen waarvan slechts twee vogels die meer dan tien dagen aanwezig bleven. In 2009 werd voor het laatst een territorium vastgesteld in Botshol. In de jaren 1992-96 was de soort er elk jaar goed voor één territorium.

Spotvogel (-, GE, GE)

Vermoedelijk is de landelijke afname van het aantal Spotvogels in de jaren zeventig begonnen, in eerste instantie met name in bosgebieden. Vooral vanaf 1990 zakte de stand verder in, met wel 40%. Sinds de eeuwwisseling lijkt de daling te zijn gestopt.

De Spotvogel doet het vooral goed in jonge aanplant. Zo werden in 1946 in

FOTO: HANS NIEKUS, LUTKEMEERPOLDER, 9-5-2018

In 2018 zong langdurig een Grote Kar in de Lutkemeer

het toen nog aan de rand van de stad gelegen Vondelpark 54 territoria vastgesteld en in 1945 ten noorden van de Bosbaan in het Amsterdamse Bos zelfs 85 territoria. In de Amsterdamse regio is de soort daarna duidelijk afgenomen. In de periode 1984-95 komt de Spotvogel nog verspreid in en rond Amsterdam voor, zelfs binnen de ring. Het totale aantal territoria werd in die periode geschat op 100-150. In de periode 2006-09 is de verspreiding in het Westelijk Havengebied duidelijk gekrompen en ten zuidoosten van de stad verruimd (Diemberbos). Ook in Waterland lijkt de verspreiding ruimer, maar dat is mogelijk een gevolg van minder systematisch onderzoek in het verleden. De Spotvogel is een regelmatige broedvogel in Botshol maar is er sinds de jaren negentig wel afgenomen. In BMP-plot Diemberbos zongen Spotvogels vooral kort na aanplant (9 territoria in 1999) om in de jaren daarna te verdwijnen. In jonge opslag waren in dit plot in 2017 weer drie territoria aanwezig. Op de Vijfhoek verdween de soort als broedvogel. Tussen 1999 en 2005 ontbrak de Spotvogel in het Diemerpark (sanering). In de andere Amsterdamse BMP-plots komen Spotvogels maar weinig en meestal slechts incidenteel voor. De meeste Spotvogels in de Amsterdamse regio zullen zingen op erven en in jonge bosjes. Alles bij elkaar is de stand in de Amsterdamse regio mogelijk licht afgenomen sinds de periode 1984-95.

Kramsvogel (-, GE, GE)

Na kolonisatie van de Ardennen en het Rijnland kon het eerste broedgeval van de Kramsvogel in Nederland in 1974 genoteerd worden. Al snel werd Zuid-Limburg bevolkt door broedende Kramsvogels, daarna ook andere plekken in Oost-Nederland. In 1986 piekte de populatie met 800 paren. In de jaren negentig volgde een grote afname. Ook in aangrenzende gebieden in België en Duitsland neemt de soort af. In 2013 werd de Nederlandse populatie geschat op nog maar 15-40 paar.

In 1985 broedde een Kramsvogel bij Schiphol. Gehoopt werd dat de soort zich ook in de Amsterdamse regio zou vestigen, na de onstuimige groei in Oost-Nederland. De natuur stelt ons altijd weer voor verrassingen. Het heeft niet zo mogen zijn. Bij dat ene broedgeval is het gebleven.

Grote Lijster (-, -, KW)

In de jaren zeventig lijkt de Grote Lijster te zijn afgenomen in Nederland, terwijl in de twee volgende decennia sprake was van herstel. Sinds 1995 is de soort opnieuw met zo'n 20% afgenomen, vooral in Zuid-Nederland, reden om voor het eerst op de Rode Lijst te belanden. In West-Nederland

Een nieuwe Rode Lijster is de Grote Lijster

FOTO: KAREL BUITENKAMP, AMSTERDAM NOORD, 17-1-2017

is de Grote Lijster een relatief schaarse soort. Ook in Amsterdam is de soort niet dik gezaaid. De zangpiek ligt al vroeg in het voorjaar, waardoor de Grote Lijster makkelijk is te missen wanneer bij een BMP-inventarisatie het eerste bezoek pas in april valt. Zo is het een notoir lastige soort om tijdens een Big Day begin mei te scoren. Er is een broedgeval bekend van Artis uit 1937. Sinds 1950 broedt de soort in het Amsterdamse Bos, in de jaren 70 zaten er acht paren, daarna daalde de stand. Nog steeds houden hier enkele paren stand. Voor 1970 broedden Grote Lijsters in een aantal Waterlandse dorpen. Daar is nu geen sprake meer van. In de periode 1984-95 was er een broedgeval op de Nieuwe Ooster, en lokaal in Amsterdam-Noord. In de periode 2006-09 zijn territoria vastgesteld in het Amsterdamse Bos, de omgeving van de Middelpolder, de Vijfhoek, in Sloten en plaatselijk in Amsterdam-Noord. In de BMP-plots is de soort erg dun gezaaid. Er was alleen sprake van een territorium in 2010 in het Oosterpark, in 2016 in het Diemberbos en gedurende enkele jaren in Westgaarde (ook in 2017).

Al met al is de Grote Lijster momenteel een behoorlijk schaarse broedvogel in de Amsterdamse regio met jaarlijks territoria in het Amsterdamse Bos en incidenteel elders.

Nachtegaal (-, KW, KW)

Aangenomen wordt dat de stand van de Nachtegaal met meer dan een kwart is afgenomen sinds 1950. Sinds 1990 is de landelijke stand ongeveer stabiel. Vooral in Oost-Nederland broeden nu op veel minder plaatsen Nachtegalen dan vroeger. In het westen heeft de soort zich juist uitgebreid. De Hollandse duinen vormen tegenwoordig het gebied met de hoogste dichtheden van Nederland.

Rond Amsterdam broedt de soort vooral in jonge bosschages. In het Amsterdamse Bos groeide de populatie Nachtegalen na aanplant sterk tot ongeveer 50 territoria in 1967. Daarna is de stand er door vegetatiesuccessie gestaag afgenomen. Tegenwoordig is het er op z'n best een schaarse broedvogel. In de periode 1984-95 kwam de Nachtegaal op veel plaatsen in het Westelijk Havengebied voor, in het Amsterdamse Bos en op tal van terreinen aan de westkant van de stad. Aan de oostzijde van Amsterdam broedde de soort toen op de Diemerzeedijk, de Vijfhoek en lokaal in Amsterdam-ZO. In Amsterdam-Noord leek de Nachtegaal in die periode maar weinig voor te komen. Op de verspreidingskaart uit de periode 2006-09 springt de Brettzone er uit als een goed gebied voor Nachtegalen. Ook komt de soort dan nog lokaal voor in het Amsterdamse Bos, in de Middelpolder en in Noord, terwijl de verspreiding aan de oostkant van Amsterdam wat ruimer is geworden.

In de Brettzone fluctueerde de stand in de periode 2004-17 tussen 16 (2009 en 2015) en 43 territoria (2014). In het Westelijk Havengebied is de soort recent sterk afgenomen tot slechts acht territoria in 2017, terwijl in 2006 nog 30 territoria aanwezig waren. In Botshol heeft de Nachtegaal zich recent gevestigd met territoria in de periode 2011-13. Op de Vijfhoek is de stand stabiel met 3-6 territoria.

Uit het voorgaande blijkt dat de Nachtegaal het zeker niet slecht doet in de Amsterdamse regio. Wel is de verspreiding door stedelijke dynamiek en vegetatiesuccessie continue aan verandering onderhevig.

Roodborsttapuit (KW, -, -)

Van oudsher komt de Roodborsttapuit voornamelijk voor in kleinschalig cultuurland (houtwallen en heggen), op heidevelden en in de duinen. Met het grotendeels verdwijnen van kleinschalig cultuurland moest ook de Roodborsttapuit een veer laten. In natuurgebieden nam de soort toe. De landelijke populatie van de Roodborsttapuit is sinds 1990 ruim verzevenvoudigd. De soort is duidelijk aan een opmars bezig, tegenwoordig zelfs in de poldergebieden van West-Nederland. In Noord-Holland verdrievoudigde de populatie tussen 1990 en 2010. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig waren er enkele paren Roodborsttapuit in het Westelijk Havengebied, onder meer bij Halfweg. Pas in 1994 werd opnieuw een territorium vastgesteld, ten noorden van Ruigoord. In de periode 2006-09 werden territoria gevonden bij Ruigoord, bij Weesp en in het Schinkelbos. De laatste jaren worden op steeds meer plaatsen territoria vastgesteld zoals in BMP-plot Diemberbos (in 2005 en 2016), in het Diemerpark (2016 en 2017) en bij het KNSF-terrein (2013). In het Westelijk Havengebied wordt nog steeds incidenteel gebroed, zoals in de jaren 2006, 2011 en 2017.

Paapje (BE, BE, BE)

Het biotoop van het Paapje, kruidenrijke hooilanden, is sterk achteruit gegaan in Nederland en dus ook het broedbestand van dit sympathieke zangvogeltje. Sinds de jaren vijftig is de soort met meer dan 90% afgenomen. In 2011 werd de landelijke populatie geschat op 300-400 paar. Het Paapje verdween zo goed als geheel uit het Hollandse duingebied als broedvogel. Het Fochteloërveen is tegenwoordig het bolwerk in Nederland. In de regio Amsterdam is het Paapje altijd al een zeldzame broedvogel geweest. We kennen de soort hier vooral als doortrekker, met name in de nazomer. Tijdens de aanleg van het Amsterdamse Bos vonden broedgevallen plaats in 1943 (1) en 1945 (zeker 3). Mogelijke broedgevallen waren er in de Bijlmermeer (1977), de Brettenzone (1987), het Westelijk Havengebied (1989), de Middelpolder en bij Schiphol. In 2017 was opnieuw sprake van een broedgeval in de Middelpolder. Dit werd echter verstoord door een andere zeldzame vogel, een Grauwe Klauwier.

Tapuit (KW, BE, BE)

De Tapuit nam af van naar schatting 2000 paar in de jaren zeventig tot slechts zo'n 250 paar in de periode 2013-15. De laatste bolwerkjes bevinden zich in de duinen van de Noordkop en de Waddeneilanden. In de Amsterdamse regio is de soort altijd al een incidentele broedvogel geweest. Er zijn broedgevallen bekend uit het Amsterdamse Bos (1951), bij Sloterdijk (jaren 70), Amsterdam-ZO (1984) en het Amsterdam-Rijnkanaal (1990). In 1993 vond nog een broedgeval plaats bij de Ouderkerkerplas. In de Atlas van Noord-Hollandse broedvogels (2006-09) wordt melding gemaakt van een waarschijnlijk broedgeval bij Schiphol.

Grauwe Vliegenvanger (-, GE, GE)

Sinds de jaren vijftig is naar schatting tweederde van het aantal Grauwe Vliegenvangers verdwenen. De landelijke populatie daalde ruim 30 % sinds 1990. Recent is sprake

van stabilisatie. De soort is vrijwel nergens meer echt talrijk in Nederland.

In de jaren veertig moet de Grauwe Vliegenvanger redelijk talrijk zijn geweest in de Amsterdamse regio. Zo waren er in 1944 dertien territoria in het Vondelpark. In de periode 1984-95 kwam de Grauwe Vliegenvanger redelijk verspreid voor, ook in grote tuinen in de binnenstad. In de periode 2006-09 was die verspreiding veel dunner geworden. De soort broedde toen rond Polder de Ronde Hoep, in de omgeving van het Diemberbos, de Diemer Vijfhoek en in de Houtrakpolder. Elders was sprake van geïsoleerde broedgevallen.

Het beeld dat oprijst uit de gegevens van de BMP-plots in de regio is gemêleerd. Gebieden waar de soort regelmatig broedt zijn Botshol (meerdere paren), Westgaarde en de Diemer Vijfhoek (in elk geval sinds 2008). Begin jaren negentig was nog sprake van territoria in Park Frankendael, na 2003 niet meer. Er wordt incidenteel gebroed in Fleuropark (89, 90 en 2014), Diemerpark (2011) en Diemberbos (2017). In plot Amsterdamse Bos Balken werden in 2017 drie territoria vastgesteld.

Huismus (-, GE, GE)

Vergeleken met de jaren vijftig is de landelijke stand van de Huismus ongeveer gehalveerd. Die afname vond vooral plaats na 1990. Recent is sprake van stabilisatie of zelfs enig herstel van de aantallen. Er zijn meerdere oorzaken aan te wijzen voor de opgetreden afname: minder broedgelegenheid, minder dekking, meer predatoren, een ongunstiger voedselsituatie als gevolg van eutrofiëring en intensivering van de landbouw. In de periode 1984-95 kwam de Huismus nog overal voor in de Amsterdamse regio, al was toen al sprake van afname. De populatie werd geschat op 30.000 paar. In de periode 2006-09 waren er musloze kilometerhokken, met name in Waterland, het Amsterdamse Bos en het Westelijk Havengebied. In 2005-06 werd de Amsterdamse populatie geschat op 5400 paar, een afname van meer dan 80% in 20 jaar tijd. Waarschijnlijk is daarna stabilisatie opgetreden. Mogelijk heeft in Amsterdam ook de opmars van de Sperwer bijgedragen aan de afname. In een aantal telgebieden is de stand nu redelijk stabiel zoals in BMP-plot Oostelijk Havengebied (gemiddeld 52 territoria in de periode 2004-15) en het Westelijk Havengebied (gemiddeld 38 territoria in de periode 2006-17). Uit veel stadsparken verdween de soort zoals het Vondelpark en het Oosterpark (in 1990 nog 52 territoria). In het Polderweggebied nam de populatie sterk af na 2003, vooral als gevolg van het weg halen van een dekking biedende Klimop bij een kolonie. De stand kromp in van zo'n 20 paar tot 2 à 3.

FOTO: JAN DEKKER, UITDAMMERDIJK, 16-7-2018

Huismussen leven in groepen

Ringmus (-, GE, GE)

Vanaf de jaren vijftig is de Ringmus met ruim driekart afgenomen in Nederland. Ook sinds 1990 wijzen alle pijlen naar beneden en halveerde de stand ruim. Intensivering van de landbouw is de belangrijkste oorzaak voor de afname.

In de regio Amsterdam komt de Ringmus als broedvogel mogelijk nog niet zo lang voor. Zo waren er in 1937 geen broedgevallen bekend.

In de periode 1984-95 kwam de soort verspreid aan de randen van de stad voor. Dat beeld is in 2006-09 in grote lijnen hetzelfde, al verdween de soort uit het Amsterdamse Bos. Ook leek de Ringmus in die periode meer voor te komen ten zuiden van Ouderkerk en bij Muiden, maar dat is waarschijnlijk het gevolg van minder systematisch onderzoek in de periode 1984-95. In de BMP-plots komt de soort maar weinig voor. In de Lutkemeer broeden wel enkele paren. Bij de Amstelveense Poel verdween de soort in de jaren negentig.

Engelse Kwikstaart (BE, BE, GE)

Vrijwel alle Engelse Kwikstaarten broeden in Groot-Brittannië. Daar nam de populatie af en kromp het verspreidingsgebied. Pas sinds de jaren zeventig is redelijk bekend waar en in welke mate Engelse Kwikken broeden in Nederland. De soort kwam toen voor in de Zuid-Hollandse Bollenstreek en op Goeree-Overflakkee met naar schatting 150-200 paar. Uit het laatste gebied verdween de soort. De verspreiding en ook de aantallen krompen in de Bollenstreek. De landelijke populatie wordt tegenwoordig geschat op nog maar enkele tientallen paren.

In de jaren zeventig was aan de westkant van Amsterdam sprake van een waarschijnlijk broedgeval. In de periodes 1984-95 en 2006-09 kwam de Engelse Kwikstaart voor zover bekend niet voor als broedvogel in de Amsterdamse regio. In de periode 2013-17 vonden broedgevallen plaats bij Schiphol. In 2013 was een territorium aanwezig in de Bovenkerkerpolder.

Gele Kwikstaart (-, GE, GE)

Vergeleken met de jaren vijftig is de Gele Kwikstaart met ruim driekwart afgenomen. Vooral in de jaren zestig en zeventig ging het slecht met de soort. Ook na 1990 nam de Gele Kwikstaart nog met zo'n 20% af, al is recent sprake van enige toename. Vroeger broedde de soort vooral in grasland, tegenwoordig vooral op akkers. Recent is sprake van een toename in Noord-Nederland terwijl in Zuidwest-Nederland nog steeds sprake is van een afname.

In de jaren zeventig kwam de Gele Kwikstaart vrijwel overal in open gebieden in de Amsterdamse regio voor als broedvogel. In de periode 1984-95 lijkt de verspreiding gekrompen. De soort broedde toen in delen van Waterland, in de polders ten westen van de stad en in de Haarlemmermeer. In de periode 2006-09 is dat beeld in grote lijnen gelijk. Opvallend is het voorkomen in de Bovenkerkerpolder en langs de Waterlandse kust en op Marken. Verder landinwaarts in Waterland ontbreekt de soort vrijwel. Tussen 1987 en 2017 nam de Gele Kwikstaart met ongeveer 50% af in de Amsterdamse weidevogelmeetnetplots. Sinds 2002 is de stand er redelijk stabiel tot licht stijgend.

Graspieper (-, GE, GE)

Vergeleken met de jaren vijftig is de Graspieper met meer dan de helft afgenomen, vooral in de laatste decennia van de twintigste eeuw. Sinds 1990 kromp de stand ongeveer 30% en vanaf 2005 is deze gestabiliseerd. In het veenweidegebied is de soort sinds 2005 licht toegenomen. De Graspieper is een soort die vrijwel alleen in Europa broedt en overal afneemt. Daarom staat de soort ook op de Europese en Mondiale Rode Lijst. In de periode 1984-95 kwam de Graspieper vrijwel overal in het open veld rond Amsterdam voor. Uit de verspreidingskaart 2006-09 blijkt dat de soort verdween uit een groot deel van het Westelijk Havengebied en de Haarlemmermeer. In de meeste kilometerhokken in Waterland en Amstelland komt de soort nog wel voor. In de 13 plots van het Amsterdamse weidevogelmeetnet vertoont de Graspieper grote schommelingen. Sinds 1987 is over het algemeen wel sprake van enige afname.

FOTO: CHRISTIAN KOOL, AALSMEER, OOSTENDERWEG, 11-2-2018

De Keep is veel meer doortrekker en wintergast dan broedvogel

Keep (-, -, GE)

Na incidentele broedgevallen in de jaren zestig was in de jaren zeventig sprake van enige toename en waarschijnlijk jaarlijks broeden in Nederland. De laatste zekere broedgevallen dateren uit de jaren negentig. In de periode 2013-15 is in Nederland slechts een enkel territorium van de Keep vastgesteld. Slechts incidenteel is een territorium van een Keep vastgesteld in de Amsterdamse regio zoals in 1990 in de Osdorper Binnenveld.

Kneu (GE, GE, GE)

Vergeleken met de jaren vijftig is de Kneu met meer dan driekwart afgenomen in Nederland. Alleen al sinds 1990 kromp de stand met bijna 60%, vooral

in boerenland. Gelukkig is sinds kort weer sprake van een toename van de populatie. De Kneu prefereert open terreinen met veel (onkruid)zaden en enkele bosjes om in te broeden.

In de jaren zeventig kwam de Kneu in vrijwel alle atlasblokken in de Amsterdamse regio voor, net als in de periode 1984-95. In de periode 2006-09 is de verspreiding aan de westkant van de stad, in Amsterdam-ZO en in de Haarlemmermeer duidelijk dunner geworden. Tussen 1982 en 1999 nam de stand in een BMP-plot bij Halfweg af van 14 naar drie paar, voornamelijk ten gevolge van het dichtgroeien van dit gebied. In BMP-plot Brettenzone is sprake van een fluctuerende redelijk stabiele stand, zeven paar over de afgelopen 14 jaar. In het Westelijk Havengebied lijkt de soort af te

nemen (gemiddeld 31 territoria in de afgelopen 11 jaar). Tussen 2010 en 2017 nam de Kneu sterk af in het Diemerpark, vooral als gevolg van de ontwikkeling van een steriel sportpark.

Conclusie

Op de nieuwe Rode Lijst van 2017 staan meer soorten dan ooit. Kanttekening is dat 13 soorten meer zijn beoordeeld dan in 2004 en dat van de 104 soorten die ooit op één of meer van de behandelde versies van de Rode Lijst stonden er 43 zijn waar het in meer of mindere mate goed of beter mee gaat.

De nieuwe Rode Lijst was een mooie aanleiding de actuele status van de soorten op de Rode Lijst in de Amsterdamse regio te beschrijven. Van de 104 vogelsoorten die op één of meer van de Rode Lijsten uit 1994, 2004 en 2017 hebben gestaan hebben er voor zover bekend 67 op enige moment in het recente verleden in de Amsterdamse regio gebroed.

Literatuur

- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & Van der Meijt T. 2017. Broedvogels in Nederland in 2015. Sovon-rapport 2017/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dijk, van T. 2017. Roofvogels en uilen in 2016. De Gierzwaluw jg. 55 (2): 21-26.
- Groen van, F.M. 2016. Nieuwe Amsterdamse Avifaunistische Lijst. De Gierzwaluw jg. 54-1.
- Harder, J. 2018, Broedende IJsvogels in Groot Amsterdam. De Gierzwaluw jg. 56-1.
- Kooijmans, J. 2002. Guus in Frankendael, De Gierzwaluw jrg 40-3.
- Melchers, M. & R. Daalder. 1996. Sijsjes en Drijfsijsjes, De vogels van Amsterdam. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs, Haarlem, ISBN 90 6097 415 8.
- Kleunen, van A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Scharringa, C.J.G., W. Ruitenbeek & P.J. Zomerdijk, 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN), Landschap Noord-Holland.
- Stijf L. & R. Vlek. Frankendael, Het reigerbos in de Watergraafsmeer. De Gierzwaluw 32-4.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.
- Teixeira, R.M. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 1979, Natuurmonumenten ism Sovon.
- Vlek, R. 2000. Amsterdamse vogelhistorie, nieuwe vogelsoorten in de regio Groot-Amsterdam door de eeuwen heen 1285-1999. De Gierzwaluw 38-1).
- Vlek, R. 2015. Broedende Steltkluten in Noord-Holland. De Gierzwaluw 53-3&4.

Waarnemingen april-juni 2018

Ellen de Bruin

Voorjaar, altijd spannend. Wat duikt er dit jaar op tijdens de vogeltrek? Grauwe Klauwier, Draaihals en Roodmus waren ter plaatse, naast meerdere meldingen van Kwartel, Porseleinhoen en zelfs Kwartelkoning en Kleinst Waterhoen. Als doortrekker werden soorten als Zwarte Ooievaar, Kraanvogel, Rode en Zwarte Wouw, Zomertortel en Buidelmees gemeld. Hoogtepunt was een Kleine Vliegenvanger in Osdorp. Een vroege melding op Dutch Bird Alerts zorgde ervoor dat een aantal vogelaars de vogel hebben kunnen zien én horen zingen. Helaas was de vogel al weer snel gevlogen.

Graag je waarnemingen van het 3e kwartaal 2018 tijdig opvoeren op waarneming.nl. Voeg bij interessante waarnemingen zoveel mogelijk informatie toe, zoals aantal, geslacht, kleed, gedrag en telmethode. En bij (regionale) zeldzaamheden het liefst een foto, film- of een geluidsfragment of op zijn minst een duidelijke beschrijving van de kenmerken, zodat er zo min mogelijk reden tot twijfel ontstaat.

Kraanvogels, Amstelveen, Randwijck, 6 april 2018

FOTO: PHILIP RUIK

WATERVOGELS

Vanaf 26/4 bevindt zich een **Kleine Rietgans** in de Middelpolder (FvG). De status hiervan is ietwat twijfelachtig gezien de andere escape-achtige soorten hier. Desalniettemin is de vogel na 12/5 niet meer waargenomen.

Bijzonder laat is een waarneming van **Wilde Zwaan** op 14/4 in de Aetsveldsche Polder (JR). Hoogste aantal **Zomertaling**: 12 op 10/6 en 12/6 in Polder IJdoorn (EdB, WP).

Hoogste aantal **Krooneend**: 68 in de Haven Ballast op 28/6 (GvD) en ca. 100 op het IJmeer thv de Blikmeer op 30/6; helaas geen exacter aantal (Theo van Lent).

Op 1/4 en 2/4 dobbert een mannetje **Grote Zee-eend** op het IJmeer thv Waterland (NA, WP, HJK, EH, ED).